

קונטרס

הבינוני

פרשת ויחי
תש"פ

שנה ב' חוברת ט"ו

שיעורי

הרב שמעון שפיצער שליטיא
הנלמדים בבית המדרש בית אהרן'
רח' פחד יצחק 5, ביתר עילית ת"ו

הבינוני

שיעורי הרב שמעון שפיצער שליטיא

A PROJECT OF

שמעו ותחי נפשכם!!

האזינו למאות שיעורים השווים לכל נפש
הנאמרים מדי יום ביומו בכל מקצועות התורה
והחסידות מסודרים להפליא ומלאים כל טוב

קול הבינני

בארה"ב

718-686-8300

ארץ ישראל

072-257-7726

להצטרף לקבלת השיעורים או החבורות

באימייל ולשלוח הערות:

info@lomdoschasidus.com

H0722577726@gmail.com

347.351.2400 / 053.311.0743

שיעורי הרב שמעון שפיצער שליטיא

מפתח הענינים:

מדור אמונה ובטחון – פתיחת בעל חובת הלבבות לשער הבטחון שיעור ל"ג

אסיפת חלקי הנפש על-ידי הבטחון

היתכן שתכלית האדם להגיע למנוחה? \ היתכן שאין לו לאדם לצאת משלוותו? \ מנוחה שאין בה העדר או חוסר מעש \ מנוחת הנפש על-ידי יגיעה ועמלות \ מפיוזור הנפש למנוחת הנפש \ תכלית האדם להסר טרדה מלבו \ איסור פיוזור הנפש מחמת היצר \ הפיכת כל טרדה למנוחת הנפש \ הרבה עשו כן ועלה בידם \ חיזוק הבטחון על-ידי מוח שליט על הלב \ סיפת חלקי הנפש על-ידי אבן שואבת \ שמחה יתירה גם כן מזיק לשכל \ התעוררות הנפש בערגה וצמאון \ עת לבכות ועת לשחוק \ מבית האבלים לבית המשתה \ כוח הצדיקים לפשוט צורה וללבוש צורה \ צר צורה בתוך צורה \ גדול הדור מאיים ומיד מסביר פנים \ חיים שאין בהם עירוביאי \ הבריאה פושטת צורה ולובשת צורה \ החובה להשתתף בצער הזולת \ האיסור להקדים צורה לחברתה \ העוסק בבטחון זקוק לזהירות יתירה \ שלימות נפשם של הצדיקים \

עבודת האדם להתרגל שלא להביט ממנו החוצה

לשון באר מים חיים על הפסוק ויזרח לו השמש \ מדוע אין אנשים רוקדים ברחובות קריה? \ מה לך מסתכל ימין ושמאל? \ אילו היה האדם חי לבדו \ מקור צערו של אדם בעל מום \ ספרן של בינונים - הרגל רע \ כל אחד הוא בנו יחידו של מקום \ פון זיך נישט ארויס קוקן און אין יענם נישט אריין קוקן \ הרגשת החסרון בגלל ההסתכלות החוצה \ בחירת האדם כיצד לקבל ממידת חסדו של השי"ת \ המלט על נפשך אל תביט אחרוך \ מ'זאל נישט געפרוואוט ווערן וואס מ'קען צוגעוואוינט ווערן \ המשכת שפע בלי שום צמצום \

לימוד התורה של הכלל והפרט – תפקידו ושכרו של ה'זבולון'

למה ייגרע חלקו של זבולון? \ לא יחסר להם חלק התורה אשר צריכים להשיגו \ למה ייגרע שכרו של זבולון? \ לכתחילה ולא בדיעבד \ איש על מחנהו ואיש על דגלו \ לעשות רצונך אלוקי חפצתי \ שיהיה לכל ישראל חלק בכל החלקים \ הגאון שהחזיק בידי לומדי תורה \ בן תורה המבקש לצאת לפרקמטיא כדי לסייע לגדול הדור \ קיום לימוד התורה על-ידי שותפות דווקא \ קריאה להחזיק התורה באיכות

\ החילוק בין שכר המחזיק ת"ח לת"ח עצמו \ שכר ההופך בני עם הארץ לתלמידי חכמים \ בורא תלמידי חכמים וחסרונם \ יש רוצה ואין לו

קיום התורה מתוך עוני בעבר ובהווה

שיכל את ידיו כי מנשה הבכור \ המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר \ וישם את אפרים לפני מנשה \ כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה \ הכנעת העוני כהכנה לעשירות \ היכן שהנשים מתערבות אין יוצא דברים טובים \ צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני \ ואחרי כן יצאו ברכוש גדול \ רמז בדרך הלצה על שפע אחרית הימים \ אין עני אלא בדעת \ סוף העשירות בדעת לבוא \

מדור שבת קודש – צפרא דשבתא

החמין (טשאלנט) מיכלא דמהימנתא

הממאן לאכול חשוד באפיקורסות \ דין מי שהחמין מזיקים לו \ סמלו של הדוגל בשיטת חכמי התורה \ חכמי התורה יצאו בחרב ובחנית כנגד החומרות \ סגולה לחיזוק האמונה \ שבות כאילו כל מלאכתך עשויה \ ויאמינו בה' ובמשה עבדו \ בעל כרחו יספר שבחו \ אומות העולם מדברים ואינם יודעים מה מדברים \ הטשאלנט שהחזירו בתשובה \

הילולא דצדיקא

הרה"ק רבי יהושע בהרה"ק רבי מאיר מדזיקוב זיע"א – בעל
"עמרת יהושע"

שם את רודפי הכבוד לחוכא וטלולא \ בטח בה' ועשה טוב \ חטאת עד כה -
תמשיך לחטוא \

הילולא דצדיקא

הרה"ק רבי אריה לייב ב"ר חיים ליפשיץ מברניגל זיע"א –
ה"אריה דבי עילאי"

חזי מאן דאסהיד על קדושת תורתו \ שמעי בת וראי והטי אונך \ ויכוח בפסק הלכה עם הישועות יעקב \ הדרשה שהוכיחה שקיים כוח התורה אצל החסידים \ ביאור חומרת ההליכה בגילוי הראש על-פי משל \ כשרבי יוחנן הביא לו חבר \ חמין במוצאי שבת מלוגמא \

מדור אמונה ובטחון – פתיחת בעל חובת הלבבות לשער הבטחון שיעור ל"ג אסיפת חלקי הנפש על-ידי הבטחון

היתכן שאין לו לאדם לצאת משלוותו?

עוד יש להבין: אם מנוחת הנפש משמעותה מי שאי אפשר להוציא אותו משלוותו בשום פנים ואופן, יש לשאול, וכי תמיד טובה היא מנוחה זו לאדם? הלא פעמים הרבה, יש דווקא תועלת בכך שיוכלו להוציא משלוותו! וכבר יש לך בן אדם שעובר עבירות ר"ל, וכשמנסים לעורר אותו בדברי מוסר, אין הנסיון עולה יפה מרוב שהוא שלו בנפשו ושום דבר אינו מצליח לערער עליו את שלוותו, והלא טוב היה אם לא היה כל-כך במנוחת הנפש והיה ניצל על ידי זה מדינה של גהינום!

דמו בנפשכם מי שאי אפשר להלהיבו לא בשבת קודש ולא ביום הכיפורים, תמיד הוא נותר בשלוותו, היתכן לומר שמנוחה זו טובה עבורו?! הלא איש יהודי צריך שתהיינה לו הרגשות ושיתלהב במקום שצריך להתלהב.

ועוד זאת יש להבין: אם תכלית החיים היא להגיע למנוחת הנפש, איך יתכן שיש חילוק גדול בזה בין בני אדם (אפילו אצל אומות העולם), ישנם בני אדם שלווים מטבעם וקרי מזג, וישנם בני אדם רגזים מטבעם וחמי מזג.

היתכן שתכלית האדם להגיע למנוחה?

בברכת יעקב ליששכר פרשה זו נאמר (בראשית מט, טו): וַיֵּרָא מִנְּחָה כִּי טוֹב נֶאֱתָה הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסֹבֵל וַיְהִי לְמַס עֲבָד. הוּא אומר: כל יגיעתו של יששכר בתורת ה' יומם ולילה, נובעת ממה שהוא רואה כי המנוחה טוב היא, ואשר לכן הוא מטה שכמו להתייגע כדי להגיע למנוחה זו. וכלשון הספורנו: "וזה ראה שהמנוחה בשלמות המושכלות אשר בו תנוח הנפש כענין ומצאו מרגוע לנפשכם (ירמיהו ו, טז), שהוא הטוב והתכלית המכוון, ויט שכמו לסבול".

והאמת שיסוד זה אשר נמצא להדיא גם בדברי רבינו בעל 'חובת הלבבות', מעורר פליאה, שהרי רגילים אנו מעודנו, שהתכלית אליה אנו שואפים בעבודתנו, היא להיות עובדי ה' ולהיות דבוקים בכוראנו, ומנוחת הנפש, הגם שהיא נחוצה מאוד, הלא היא רק כלי עזר כדי שנוכל לעבוד בו את ה', אבל לא מעבר לזה, והנה כאן לימדונו חכמינו ז"ל על סמך הכתוב, שהתכלית אליה אנו שואפים היא דווקא להגיע אל המנוחה, והמנוחה היא מטרה בפני עצמה ולא רק כלי עזר.

מת, אין לו שום תענוג, וכשמפיחים בו רוח חדשה של חיות, הוא מתמלא תענוג. ולמשקיפים מן הצד, ישתקף תענוגו כאושר גדול ושלווה שאין כדוגמתה. מנוחתו לא תבוא משינה ועצלות, אלא אדרכא מחיות חדשה שמלאה את נפשו.

מנוחת הנפש על-ידי יגיעה ועמלות

דוגמא לדבר מיום השבת: המסתובבים בחוץ בעת אמירת "נשמת כל חי" בשבת קודש, אע"פ שנראה אותם שלווים ושאננים, לא נעלה בדעתנו לומר שהם אלו שזוכים למנוחת השבת. ומאידך, אלו שנמצאים על מקום תפילתם ומתלהבים בשבת והודאה להשי"ת, אע"פ שנראה אותם עמלים ומתייגעים, לא נעלה בדעתנו לומר שהחסירו ממנוחתם. הא לנו שהיהודי הזוכה למנוחת הנפש בשבת קודש, הוא לא מי שהולך שקט ושאנן, אלא מי שמתמלא חיות דקדושה על-ידי יגיעה ועמלות.

אכן כבר התלונן בפני פעם יהודי הרחוק מדרך החסידות על אודות מנהגי החסידים להאריך בשירות ותשבחות בליל שבת ולעמול ולהתייגע בתורה ותפילה. אצלי בתורה, אמר לי היהודי, כתוב לאמור שבשבת חייבים לנוח ושינה בשבת תענוג.

טעות חמורה היא ומקורה בחוסר הבנת המושג מנוחת הנפש על-פי התורה. והלא באותה מידה היה יכול לשאול על הפסוק "וירא מנוחה כי טוב ויט שכמו לסבול", איך יתכן שיהודי שמנרד שינה

מנוחה שאין בה העדר או חוסר מעש

שאלות אלו מוכיחות לנו, שעלינו להתבונן יותר בעומק הבנתה של מנוחת הנפש זו, כדי שנדע לאמתה של תורה מה היא העבודה המוטלת עלינו כמאמר הכתוב "ויט שכמו לסבול".

אכן כשאנו באים ללמוד ולהבין מנוחה מה היא על-פי התורה, עלינו להתבונן תחילה במשמעותה של **מנוחת השבת**, "ביום השביעי שבת וינפש" (שמות לא, יז), "בא שבת בא מנוחה" (בראשית ב, ב). והנה אצל ילד קטן שהבנתו דלה בענין ששת ימי בראשית, מנוחת השבת פירושה, שהקב"ה שבת ממלאכה ביום השבת ולא ברא בו כלום. אולם **הספרים הקדושים**¹ למדו מלשון הפסוק (שם פסוק ג) "כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלוקים לעשות", שהקב"ה עשה גם עשה מעשה ביום השבת, והיינו כי ביום השבת הכניס את הרוחניות בבריאה. עד ליום השבת קודש היתה הבריאה כגוף בלא נשמה ההולך ומתקלקל ואינו יכול להתקיים זמן רב, ומאז יום השבת, נעשית כגוף עם נשמה המתקיים זמן רב. ועל פי זה כתב ה'אור החיים' הקדוש, שמדי שבת בשבתו נכנסת חיות חדשה בבריאה והיא זו שמקיימת אותה במשך ששת ימי המעשה הבאים אחריה.

נמצאנו למדים, שמנוחת הנפש אין משמעותה העדר או חוסר מעש, אלא **משמעותה החדרת חיות חדשה אשר גורמת תענוג עצום לאדם, כי האדם כשהוא חצי**

¹ ראה 'יושר דברי אמת' אות מה והלאה.

ב"נשמת".

עני ועשיר ורשע באין לדין

במסכת יומא (לה, ב) איתא: עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: עני הייתי וטרוד במזונותיי אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל?! אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק, חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלוקים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו: אותו היום ערב שבת היה, ותקופת טבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי! בכל יום הבית מאיר, והיום אפל, שמא יום המעונן הוא? הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה, עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג. פרקוהו, והרחיצוהו, וסיכוהו, והושיבוהו כנגד המדורה. אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת. עשיר אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי, אומרים לו: כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר?! אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה, וכנגדן אלף ספינות בים, ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתיפו ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה

מעניו וראשו נשמת לו כלפי מטה בכל עת נמצא במנוחת הנפש? ומוכח שמנוחת הנפש איננה שקט ושאננות, אלא שלמות הנפש שנובעת מתוספת חיות.

מפיוזור הנפש למנוחת הנפש

יכולים אנו להוכיח ככל האמור גם מדברי רבינו בעל חובת הלבבות בפתיחתו, בדברו בענין היפך מנוחת הנפש, כאשר הוא מגדירו כפיוזור הנפש, וכלשונו: "קָמוּ שְׁנֵאָמֵר עַל אָחָד מִן הַחֲסִידִים, שְׁהֵיָה אֹמֵר: הַמְקוֹם יְצִילֵנִי מִפְּיוֹזוֹר הַנְּפֶשׁ. אָמְרוּ לוֹ: מַה הוּא פְּיוֹזוֹר הַנְּפֶשׁ? אָמַר: שְׁהֵיָה לִי מְמוֹן בְּרֹאשׁ כָּל נֶהָר וּבְרֹאשׁ כָּל קֶרְהָה"². והיינו כי נפשו מחולקת בכל עת להרבה חלקים קטנים מחמת הצטרפותה לדאוג להרבה דברים גם יחד הנמצאים במקומות רבים.

ומכאן שמנוחת הנפש היא מי שנפשו שלימה ואינה מתפזרת אנה ואנה, כי על כן היא יכולה להתדבק בבוראה. ומטעם זה אמרה תורה (מכילתא, שמות כ, ט)³: "שבות כאילו כל מלאכתך עשויה", כי בשבת צריכה הנפש שתהיה אסופה במלואה, ורק על ידי שתהיה אסופה במלואה בלי שום פיוזור, תוכל להתענג. אין האדם יכול להתענג אם אין לו את כלי העונג, שהם הלב והנפש, ועל כן הוא מוכרח לסגור בערב שבת בין השמשות את כל עסקיו על מסגר ובריח, וזאת בכדי שלבו ונפשו יהיו עמו ויוכל לקיים וקראת לשבת עונג ולהרגיש טעם

² הביאו ג"כ רבינו עובדיה מברטנורא בפירושו על אבות (פ"ב מ"ז).

³ הביאו רש"י בפירושו על אותו פסוק.

הרשע, מה ראייה מביאים לו מיוסף? הלא אינו כלל ממין הענין, שהרי כל גדולתו של יוסף בבית פוטיפר לא היתה כי אם עמידתו בנסיון, ומה לזה ולעסק התורה? וזו תמיהה עצומה.

תכלית האדם להסר טרדה מלבו

אכן, לכשנדייק בלשון חז"ל, נראה שדייקו היטב בלשונם ללמדנו בינה שכל הטענה כנגד זה שלא עסק בתורה, איננה מדוע לא עסקת בתורה, אלא מדוע היית טרוד כל-כך מחמת המצב החיצוני שהיית שרוי בו. אמנם כן, לאחר שנטרדת מחמת המצב, כבר אין לבוא אליך בטענה מדוע לא עסקת בתורה, שהרי האדם הטרוד אינו שייך שיתפנה לדברי תורה, אבל הטענה עליך היא מדוע היית חלש בביטחונך, כי אילו היית איתן בבטחונך והיית נמנה על אוכלי המן שניתנה להם תורה, לא היית נפחד כל-כך מן המצב ולא היית נטרד מחמת כן.

מי שיש לו מנוחת הנפש הנובעת מן הבטחון בה', אינו צריך לקרוע את עצמו מן הטרדות ברצונו לעסוק בתורה, אלא מצבו מתחילה אינו טרוד אותו כלל, כי יודע שהקב"ה יעזור לו ויעמיד לו כל הצטרכויותיו.

הלא כן אנו רואים שאברכים צעירים כל טרדה קטנה מוציאה אותם משלוותם עד שאי-אפשר לדבר אתם, ולעומתם אנשים שכבר גדלו והיו לאנשים, גם אם יעמדו לפני כמה עניינים גדולים בו בעת (הנה מדברים לו נכבדות לאחת מבנותיו, ובדיוק בעוד שבוע הוא משיא את בנו וטרם ידוע לו מאין ישיג כדי ההוצאות), לא יכירו עליהם בבית

ללמוד תורה. פעם אחת מצאווה עבדיו ועשו בו אנגריא (העבידוהו מפני שלא הכירו אותו ולא ידעו שהוא אדונם). אמר להן: בבקשה מכם, הניחוני ואלך ללמוד תורה! אמרו לו: חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך! ומימיו לא הלך וראה אותך, אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה. רשע אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אמר: נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי, אומרים לו: כלום נאה היית מיוסף?! אמרו עליו על יוסף הצדיק: בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית. אמרה לו: השמע לי! אמר לה: לאו. אמרה לו: הריני חובשתך בבית האסורין. אמר לה: ה' מתיר אסורים (תהילים קמו, ז). הריני כופפת קומתך - ה' זקף כפופים (שם פסוק ח). הריני מסמא את עיניך - ה' פקח עורים (שם). נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה, ולא רצה לשמוע אליה. נמצא, הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים.

הנה מתעוררת בכאן קושיא עצומה. הלא עוסקים כעת בביטול תורה, שהרי כך שואלים את הבא לדין "מפני מה לא עסקת בתורה". שואלים את העני מפני מה לא עסקת בתורה, הוא עונה: עסוק הייתי בגלגול חובות, ועל זה משיבים לו: הלל היה עני ממך ואעפ"כ עסק בתורה; שואלים את העשיר מפני מה לא עסקת בתורה, הוא עונה: טרוד הייתי בנכסי הרבים, ועל זה משיבים לו: רבי אלעזר היה עשיר ממך ואעפ"כ עסק בתורה. אבל כשבאים אל

הפיכת כל טרדה למנוחת הנפש

שואל האדם: מה תרצו? הלא התמנתי לעסקן, עוסק אני כעת בענין נכבד מאוד של שלום בית, ויחד עם כן אני צריך כעת להתקשר לפלוני ולפלוני ולסדר כמה וכמה עניינים, אני מסובב את כל העולם כולו על אצבעי הקטנה, וכי תרצו שלא אהיה טרוד?!

אומרים לו: לא, לא, חייב אתה לדעת שהתורה ניתנה באופן של "שבות כאילו כל מלאכתך עשויה", וחייב אתה לבוא אל שעת לימוד התורה כשאתה פנוי מכל עסקי העולם, חשובים ככל שיהיו, ולהתיישב על יד הגמרא במנוחת הנפש. ואם לא ידעת איך מתרגלים בכך, עליך להתבונן היטב בחשיבות המנוחה ובגודל התענוג שהיא מסיבה לאדם, "וירא מנוחה כי טוב", ואז "ויט שכמו לסבול", לעמול ולהתייגע כדי להפוך כל טרדה שמקורה בפיזור הנפש למנוחת הנפש.

הלא אי-אפשר לזכות לטעם בשבת קודש ולעבודת ה', כאשר הנפש מפוזרת ומפורדת, ועל כן לימדו אותנו חכמינו במסכת יומא, שכל אדם יכול להפוך כל מצב שגורם לו להיות טרוד – לכזה שלא יטריד אותו כלל.

הרבה עשו כן ועלה בידם

יועיל לנו מאוד כאשר נתבונן סביבנו ונראה שהרבה עשו כן ועלה בידם, ולאוו דווקא תלמיד חכמים מופלגים וקדושי עליון, אלא אפילו אנשים פשוטים שעשו כן, זכו למנוחת הנפש שאין כדוגמתה.

המדרש שדבר מה פוקד אותם. וסיבת החילוק, כי מי שכבר עבר עליו דבר או שנים בחייו, למד מתוך נסיונו שהקב"ה עוזר ועל כן אין הוא יוצא משלוותו.

הא לנו שהמצב שהאדם שרוי בו, אינו מוכרח לגרום לו לפיזור הנפש, ואם יהיה בטחונו איתן בה', כל הרוחות שבעולם לא יוכלו לפזר את נפשו.

איסור פיזור הנפש מהמת היצר

ומעתה זהו הפירוש בדברי חז"ל במסכת יומא: כששואלים את העני והעשיר מדוע לא עסקו בתורה, והם משיבים שהיו טרודים זה בהשגת פרנסתו וזה בדאגת נכסיו, באים אליהם בטענה מדוע לא למדו מהלל ורבי אלעזר, שאין העניות והעשירות עשויה להטריד את מנוחת הנפש.

וכמו כן, כאשר הרשע בא לדין, שואלים אותו: מדוע לא עסקת בתורה? והוא משיב: טרוד הייתי ביצרי. רוצה לומר: כשהתיישבתי ליד הגמרא ללמוד, פתאום עלו בי מחשבות על אודות מה שארע עמי אך אתמול. הוצאתי את התהלים, ושוב עלו המחשבות במוחי, מי יודע אם אמירת התהלים שלי מרוצה לפני הבורא או לא. סוף דבר, נפשו מפוזרת היתה מחמת יצרו ועל כן לא עלה בידו לעסוק בתורה. ועל זה מביאים לו ראיה מיוסף הצדיק, שלמרות יצרו הגדול, לא נתפזרה נפשו.

דורשים מכל איש יהודי, שיבוא למדרגה, שבה שום דבר חיצוני, כולל ענייני יצר ומכשול, יוכל להטריד אותו ולפזר נפשו.

מכן לפשרו של דבר, אמר: הרבי הלא לימדנו להשליט את המוח על הלב.

מציאות היא שאפשר להשליט את המוח על הלב, ולכן ככל שנכניס ידיעות של אמונה במוחנו, ישליט את המוח על הלב עד שירגיש האדם אף בלבו בטוח בה' אלוהיו, ולא יתפזר נפשו אף לא בעבור מצבים קשים ביותר שבזמנים רגילים היו מטריפים עליו את דעתו.

אסיפת חלקי הנפש על-ידי אבן שואבת

נפשו של אדם מדרך הטבע מפוזרת בכל קצווי תבל, ודומה הוא האדם לבעל גמ"ח של כספים, שכספו מפוזר אצל אנשים הרבה, וכשהוא זקוק לו הוא מוכרח לעמול זמן רב עד שיקבץ אליו את כספו בחזרה. אומרים לו חכמינו: אינך צריך לכתת את רגליך כדי לקבץ את חלקי נפשיך. יכול אתה להביא אבן שואבת (מגנט) וכל החלקים יתקבצו אליך מאליהם. ומה היא אותה אבן שואבת? האמונה שבמוח! מחזק האדם את האמונה במוחו וכל חלקי נפשו חוזרים אליו באחת. וזה מה שעושה האיש היהודי בערב שבת. הוא סוגר את 'פלאפונר', מתיישב לאמירת שיר השירים ולפתע הוא מרגיש כאילו כל מלאכתו עשויה, ואז הוא יכול להתרגש והרגיש טעם נפלא בשבת קודש.

שמחה יתירה גם בן מזיק לשכל

ב"תפארת ישראל" על המשנה (בועז, אבות פ"א מט"ו) "עשה תורתך קבע", כתב

במסכת קידושין (לג, א) מבואר שרבי יוחנן היה נעמד מלפני הגויים הזקנים, באמרו: כמה הרפתקאות עברו על אלו, ופירש רש"י וראו נסים הרבה ומופתים. וביאורו של דבר, כי מי שעברו עליו מצבים רבים בחייו, נשתרשה בו הידיעה שיש מנהיג לבירה, הגם שהוא גוי וכבר אינו מתפעל כל-כך מכל דבר שבעבר היה מטריד את מנוחתו. ואם בגוי הדברים אמורים, קל וחומר בן בנו של קל וחומר, באיש יהודי, שבוודאי יכול להגיע למדרגה שבה שום דבר לא יטריד את מנוחת נפשו.

חיוזק הבטחון על-ידי מוח שליט על הלב

והנה כחלק מעבודתנו להגיע למנוחה זו בבחינת "ויט שכמו לסבול", עלינו לחזק את האמונה בלבנו, שהרי כן כתב הרמב"ן (אמונה והבטחון פ"א), שהבטחון הוא תולדת האמונה, וכשמחזקים את האמונה, מתחזק את עמו הבטחון. ודבר זה נעשה על-ידי "מוח שליט על הלב". כשמכניסים ידיעות של אמונה במוח, זה משפיע גם על הלב עד שהוא הולך ומתחזק בבטחונו בה'.

הן ידוע המעשה שהיה עם הרה"ח ר' משה מייזליש ז"ל, שרבו הרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע שלח אותו לרגל אצל צבא הקיסר הצרפתי נאפוליאן ולהביא משם ידיעות לרוסים⁴. וגם כאשר הקיסר חשד בו והניח ידו על לבו בפתע פתאום בצעקו "מרגל הנך!", לא נע ולא זע ולא נשתנו דפיקות לבו כלל. וכששאלו אותו לאחר

⁴ כשהיה חלוקי דעות בין צדיקי אותו דור אם טוב יותר שהצרפתים ינצחו את הרוסים או להיפך, ודעת הרה"ק בעל התניא זי"ע היה שטוב יותר שהרוסים ינצחו את הצרפתים.

ליראה, היא יכולה להשאר תמיד מאוחדת בכל חלקיה.

דוגמא לדבר: כאשר הנפש מתעוררת בתשוקה וצמאון לביאת המשיח ולבנין בית המקדש, והיא משוררת בערגה "למקדשך תוב ולקודש קודשין אתר די ביה יחדון רוחין ונפשין", לא זו בלבד שאין חלקיה מתפזרים, אלא אדרבא, כל חלקיה מתאחדים כדי להשתוקק לבוראה. התשוקה לא פיזרה את חלקיה, אלא קרבה אותן אלו לאלו יותר משהיו קודם לכן.

ובתוספת ביאור: **מנוחת הנפש היא לא רק שלא יהיו חלקי הנפש מפוזרים, אלא אף גם שהנפש תדע איך צריכה היא להתעורר בכל רגע ורגע מימי חייה, ואיך היא צריכה לשיר את ניגוניה לפי כל מצב וכל ענין.**

וכפי האמור, האדם זקוק למידה גדושה של אמונה כדי שיישאר חלקי נפשו מאוחדים בכל עת ובכל רגע, והנה דוגמא קטנה לסבר את האוזן: יושב לו האדם בשבת אחים גם יחד לבילי שבת, ומכבד את ה' מגרונו בהתלהבות אש קודש. יש לו אז שלימות הנפש שאין כדוגמתה. תוך כדי כך הוא מושיט את ידו אל בקבוק המשקה המוטל על השולחן, ברצונו להרטיב מעט את שפתיו, אך מיד הוא רואה את חברו מקדים אותו, ממלא את כוסו והבקבוק מתרוקן כליל. יכול הוא ברגע זה להתרגז עד שכל חלקי נפשו יתפרדו אנה ואנה ויפסיד את כל מה שהשיג על-ידי התעוררות נפשו בכיסופין לנותן השבת. אבל אם יהיה בעל בטחון, תישאר נפשו במנוחה שלימה, שהרי

בזה הלשון: **שלא תלמוד דרך עראי, בין עראי ועצלות הגוף... ובין עראי של המחשבות, לחשוב בדברים אחרים בשעה שלומד. ואין לך דבר שמרטט ומבלה ההשגה והשכל והזכרון, כפיזור המחשבות... וביותר מזיק להזכרון מחשבת הדאגות, כמשחז"ל (סנהדרין כו, א) מחשבה מועלת לדברי תורה, ופירש רש"י (בלישנא קמא) דאגה משכחת הלימוד... ולא די מחשבת יגון, אלא אפילו מחשבת שמחה יתירה גם כן מזיק לשכל ולזכרון מה שלומד אז, וכדאמרינן (ביצה כא, א) אני היום סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים (שיר השירים ב, ה) ובעא מנאי מלתא דבעי טעמא. אולם השמחה בהדבר עצמו שלומד, הוא הוא המחזק כח השכל והזכרון, כמו שכתוב (תהילים קיט, טז) בחוקותיך אשתעשע, רוצה לומר, כשהיה לי למודי לשעשוע ונחת, אז לא אשכח דבריך.**

הנה אף זה הוא מהאי טעמא. ללימוד התורה ולעבודת ה', זקוק האדם למנוחת הנפש, והדאגה והיגון, כמו גם השמחה היתירה, גורמים לפיזור הנפש שהוא היפך מנוחת הנפש, ולכן הן עומדות לרוועץ לאיש היהודי.

התעוררות הנפש בערגה וצמאון

ומעתה תתיישב השאלה ששאלנו, איך יתכן שעל האדם להיות במנוחת הנפש בכל עת, והלא זמנים יש שבהם הוא צריך להתלהט ולהתלהב. כי לפי האמור עתה, אין פירושה של מנוחת הנפש שהיא תמיד שקטה ושאננה, אלא שכל חלקיה מקובצים יחדיו, ואם כן אין מקום לשאלה זו, כי הנפש גם כשהיא מתעוררת פעם לאהבה ופעם

רצון בוראו על-ידי עת רקוד. ולכן הוא מניח אחר גוו את כל המחשבות הזרות, ואומר: מקיים אני כעת את תפקידי לשמח חתן וכלה ואין מוטל עלי לזכור כלל היכן הייתי אך לפני דקות אחדות. והיות שאני מקיים עלי את תפקידי, אין מענייני כלל אם הוא רואה אותי או לא רואה אותי, כי אין רצוני אלא למלאות את תפקידי ולא לוקים תוצאות.

על האדם להיות במדרגה, שכאשר יהיה בבית האבלים, יהיו כל חלקי נפשו בעת ספור עד שלא יזכור כלל שעוד מעט קט ייכנס לבית חתנים, וכאשר יהיה בבית החתנים, יהיו כל חלקי נפשו בעת רקוד עד שלא יזכור כלל שרק לפני דקות אחדות היה בבית אבלים.

בוח הצדיקים לפשוט צורה וללבוש צורה

כשנתבונן ביראי ה' הצדיקים, נעמוד בהתפעלות נוכח יכולתם האדירה לפשוט צורה וללבוש צורה, ולהיות כל כולם עם האיש העומד כנגדם.

אנשים פשוטים, כשאחד שופך בפניהם את מר לבם, יחשבו כבר מהרגע הראשון מה יענו לו להשיב נפשו כאשר יעצור את בכייתו, וכי יראו שאין להם מה לענות לו, לא יוכלו להשתתף עמו בצרתו. ומדוע הוא כן? מדוע הם חושבים כבר מתחילה מה יאמרו לו בסוף? מפני שאין להם בטחון בה' שישים להם דברים בפיהם בבוא העת, ועל כן נפשם מתפזרת כבר מהרגע הראשון וחלקיה מתבדרים לכל הרוחות.

יבטח בה' שיהיו לו מים לשתות ואף לרגע אחד לא תתערער עליו שלוותו.

עת לבכות ועת לשחוק

וכן לימדנו שלמה המלך ע"ה, שהרוצה לזכות לשלימות הנפש, יש לו לדעת מתי לעורר את נפשו ואיך לעורר את נפשו לפי כל מצב וענין, וכך אמר בחכמתו (קהלת ג, א-ח): **עַת לְבָכוֹת וְעַת לְשִׁחוֹק עַת סְפוֹד וְעַת רְקוֹד. יֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְהַשְׁלִיט אֶת מוֹחוֹ עַל לְבוֹ, עַד שִׁיּוּכַל לְעוֹרֵר אֶת נַפְשׁוֹ בְּכָל עַת וְזִמָּן לְפִי הַמְּצַב וְהָעֵנִין.** ולמשל: אם יש לו לאדם ללכת לניחום אבלים ומיד לאחר מכן לשמחת חתנים, יש לו להשליט את מוחו על לבו באופן, שכאשר יהיה אצל האבלים יהיו כל חלקי נפשו מאוחדים להתעורר בבכיה, וכאשר יהיה אצל החתנים יהיו כל חלקי נפשו מאוחדים להתעורר בשחוק וריקוד.

מבית האבלים לבית המשתה

מי שאינו יכול להשליט את מוחו על לבו, כשנכנס לבית החתנים לאחר צאתו מבית האבלים, אינו עושה זאת אלא מחמת חששו שלא יוכל למחר להסתכל בעיני אבי החתן, ואז הוא עסוק כל זמן שהותו שם במחשבות שמקורם בפיזור הנפש, כגון: האם ראה אותי או לא ראה אותי, כיבד אותי או לא כיבד אותי. אילו היה יודע כמה התאמצתי, היה מכבד אותי יותר או לכל הפחות מושיט לי יד יותר חמה.

אבל מי שמשליט את מוחו על לבו, בצאתו מבית האבלים, הוא יודע שכעת מוטל עליו להכנס לבית החתנים ולקיים

ושלימות הנפש נקראת: **יודע אני מה ה' רוצה ממני ברגע זה ומה הוא רוצה ממני ברגע הבא, וכשאני מקיים רצונו ברגע זה, אינני דואג כיצד אקיים רצונו ברגע הבא, אלא אני משקיע את כל חלקי נפשי לקיים רצונו ברגע זה.**

גדול הדור מאיים ומיד מסביר פנים

סיפר לי יהודי, שפעם היה אצל אחד מגדולי התורה בדורנו, והנה ראה אותו מדבר בטלפון וצועק בתוך האפרכסת בקול זועם: לא הלכת לרופא? הלא אמרתי לך ללכת לרופא! אם לא תלך לרופא, ארדוף אותך. אבוא לביתך עם מקל ואכה אותך. אמרתי לך ללכת לרופא. אתה מבטיח לי שתלך לרופא?

וברגע אחד נשתנה קולו של גדול הדור והתחיל לדבר בקול נעים ובחביבות יתירה: נו, מה שלום האשה? מה שלום הילדים? איך הולכת הפרנסה?

זאת נקראת שלימות הנפש. ברגע אחד כל חלקי נפשו נמצאים בגבורה כדי לקיים רצון ה', וברגע השני כולם נמצאים באהבה – פושט צורה ולובש צורה.

אמור מעתה: מנוחת הנפש שמקורה בשלימות הנפש, אינה נקראת להיות במצב של "פרווה" ושאננות, כי מי שנמצא במצב כזה, אף פעם אין לו את כל חלקי נפשו. **מנוחת הנפש פירושה להיפך, להיות תמיד עם כל חלקי הנפש באמצעות התעוררות הלב, ולכוונם על-ידי המוח השליט על הלב אל המידה הנכונה לפי המצב והענין.**

לא כן נוהגים הצדיקים, כי הם בבטחונם בה' שישים להם דברים בפיהם, יכולים להשתתף בכל חלקי נפשם בכאבו וצערו של האיש העומד כנגדם, ורק לאחר שהלה גומר לשפוך את כאב לבו, אזי הם פושטים צורה ולובשים צורה חדשה בה כל חלקי נפשם מאוחדים לעודד את האיש ולחזק את לבו.

צר צורה בתוך צורה

חז"ל אמרו (ברכות י, א): בא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם, מידת בשר ודם, צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה, קרבים ובני מעים. והקב"ה אינו כן, צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה, קרביים ובני מעים. והיינו דאמרה חנה (שמואל א ב, ב): אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלוקינו. מאי אין צור כאלוקינו? - אין צייר כאלוקינו.

פירש ה"שפת אמת" (תזריע תרנ"א): צר צורה בתוך צורה, פירוש שנמצא באדם כמה מדרגות שיוכל האדם להוציאם מכח אל הפועל... ולעולם צריך להיות האדם פושט צורה ולובש צורה, פושט צורה ולובש צורה.

ישב ירא ה' בסעודת המפסקת בשמחה גדולה, אכל ושתה והביא ממאמרי חז"ל בגדולת האכילה והשתיה בתשיעי, והנה רק קידש היום, ולפתע כל אותה בדיחות הדעת חלפה כלא היה ועל פניו ניכרת אימת היום. בעת היראה אין רואים את מה שהיה בתחילה, ובעת האהבה אין רואים את מה שעתיד להיות בהמשך. וכל כך למה? מפני שיש לו לירא ה' שלימות הנפש,

עצמם, היו כל-כך במנוחת הנפש, עד שהיו יכולים מחמת כן לשנות את צורתם מרגע לרגע.

הבריאה פושטת צורה ולובשת צורה

ובספר הקדוש "פרי הארץ" (פרשת וישב) כתב לבאר איך יכול האדם להרגיל את עצמו לפשוט צורה וללבוש צורה במהירות, ואלו דבריו הקדושים: הבריאה מתחדשת בכל רגע ורגע, ואם כן, שני רגעים הבאים אחד אחרי השני, אין להם שייכות זה לזה, ועבודת האדם ברגע זה אין לו שייכות לעבודתו ברגע שלאחריו, ולכן נחשב מי שבזבו רגע אחד, למעוות לא יוכל לתקון, כי רגע זה עבר חלף מן העולם ואי-אפשר להשלימו.

נמצא שלא רק האדם, אלא אף הבריאה כולה, פושטת צורה ולובשת צורה בכל רגע ורגע. וכשיתבונן בזה האדם ויגיע להכרה עמוקה שכך הם פני הדברים, ישכיל ממילא להבין, שעליו לנצל את הרגע שבו הוא עומד מבלי לחשוב כלל על הרגע שלאחריו, כי אם יחשוב על הרגע שלאחריו, יפסיד את הרגע הזה. טעות היא לחשוב בעת הלימוד, על העיסוקים המוטלים על האדם לאחר הלימוד, כי אם יחשוב עליהם, יפסיד שעה זו שהוא נמצא בה כעת.

דמו בנפשכם! אם יבואו ליהודי כשר בעיצומו של יום השבת ויתחילו לדבר אתו על איזה עסקא של משא ומתן, הלא בוודאי לא ירצה לשמוע, ולא מפני שיוותר על העסקא, אלא מפני שידע שאין לו לשמוע מעסקאות של חול. כן ממש צריך האדם להרגיש בימות החול, כשהוא עסוק בדבר

חיים שאין בהם עירבוביא

לפני שהאדם מרגיל את עצמו להיות במנוחת הנפש, תהיה נפשו פזורה מבוקר ועד ערב. ומסיבה זו נוכל לראות רבים וטובים, שבעת הלימוד יפתחו ספר תהלים על הגמרא ויתחילו לומר מזמורי תהלים, ובעת התפילה יוציאו "נודע ביהודה". וכשהאדם הרגיל את עצמו להיות במנוחת הנפש, כשהוא לומד הוא לומד, כשהוא מתפלל הוא מתפלל, כשהוא רוקד הוא רוקד. אין אצלו עירבוביה. בכל מצב שהוא נמצא, הוא נמצא בו בכל חלקי נפשו.

וזהו "יורא מנוחה כי טוב ויט שכמו לסבול". כשהאדם רואה לכמה מנוחת הנפש אפשר לזכות על-ידי איחוד כל חלקי הנפש, מגיע הוא למסקנא שיש להתייגע הרבה לחזק את מוחו באמונה ובמשמעת כדי לזכות לאותה מנוחה שמקורה בשלימות הנפש.

נוכל לראות "ברחנים" שביכולתם לעורר את השומעים באופן שכל חושיהם יתעוררו לצחוק בבדיחות הדעת, ורגע לאחר מכן יעוררו את כולם באופן שכל חושיהם יתעוררו להזיל דמעות. ודבר זה גורם לשומעים תענוג עצום, ומדוע? מפני שכל חלקי נפשם מתאחדים מפזרונם. הא לנו שלימות הנפש, אשר היא היפך מפזיור הנפש, מעניקה לאדם מנוחת אמת שיש בה תענוג עצום.

ועל כן צונו ה' שנעמול בשבת קודש בכדי שנהפוך גם בימות החול ליהודים של שבת, וגם אז נרגיש כי "באה שבת באה מנוחה". וכזכור, הצדיקים שזיככו את

הוסיף הרש"ב ואמר לו: דע לך, שהשריפה פרצה בגלל זה, כי מקובל הוא מהבעש"ט, שמי שפוסק לחבירו באמרו: כך נכון הוא בעבורך, פסקו חוזר עליו ונהפך עליו לצרה.

האיסור להקדים צורה לחברתה

כעין זה היה הרה"ק מהוסיאטין זי"ע מספר: הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע הרגיש פעם שאין תפילותיו מתקבלות בשמים. היה לו מזה צער גדול. והיה בחלומו והנה בא אליו אביו הרה"ק רבי יצחק מדרוהביטש זי"ע ואמר לו: הסיבה למה שאין תפילותיך מתקבלות, היא מפני שבא אליך יהודי אחד לשפוך את כאב לבו, ותחת אשר תבין ללבו, שאלת אותו: מה עשית? איזו עבירה עשית? וכי סבור אתה שלחינם באה לך הצרה הזו? ! הלא היא באה לך מפני שהריעות את מעשיך.

רצון ה' שבכוא אדם אל אדם לשפוך את מר שיחו, יוציא הלה את כל חלקו נפשו ויעוררם להשתתף בצערו, והצדיקים לגודל מדרגתם דקדקו בהם כחוט השערה על אשר הקדימו להוכיח את אנשיהם בטרם השתתפו כדי הצורך בצערם.

העובב בבטחון וקוק לזהירות יתירה ודא צריך להיאמר, שביותר צריך להזהר בזה מי שעוסק בסוגיית הבטחון, כי דווקא הוא כשחוזר לביתו בערב ושומע את בני הבית שופכים את כאב לבם על דא ועל הא, נטיית לבו לבוא לידי גיחוך: וכי מאלה אתם עושים עסק?! והלא יש אלוקים בשמים ובארץ!

שהוא צריך לעסוק בו לפי רצון ה', שכל העסקאות האחרות אין להם מקום אצלו, כי אם יפנה להם מקום, יגרמו לו לפיזור הנפש.

החובה להשתתף בצער הזולת

וכאמור, לפי מה שנתבאר שמנוחת הנפש איננה שאננות, אלא איסוף כל חלקי הנפש, נבין שכאשר ישפוך לפנינו אחד את כאב לבו, לא ננסה לחזק אז את לבו ולומר לו "הקב"ה לא עביד דינא בלא דינא", אלא אדרבא, נעורר את לבנו להבין ללבו ולהשתתף בצערו.

מעשה היה בשני אנשים אמידים בעלי בית חרושת בוויטבסק, שנמנו על חסידיו הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע, האחד שמו ר' לייב פויזן, והשני שמו ר' שמואל בריל. פעם רימו אנשי דלא מעלי את ר' שמואל וגרמו לו לנזק כספי עצום. נסע חבירו ר' לייב אל רבם הרש"ב וביקש שיתפלל עליו, ואמר: אע"פ שאני מאמין שאם נגרם לו נזק לר' שמואל, בוודאי יצמח מזה טובה, כי הקב"ה מוציא רעה מתחת ידו, אבל מה נעשה ורחמנות גדולה עליו. הרבי לא השיב דבר ור' לייב שב לביתו.

בהגיעו אל ביתו, ראה כי נדלק אש בבית החרושת שלו ונגרם לו הפסד בן חמישים אלף רובל כסף. חזר מיד אל הרבי הרש"ב וצעק בכהלה גדולה: רבי אנא אני בא? אמר לו הרבי בניחותא: לא שמעתי אותך צועק ברגש גדול כזה כשבאת בשביל חברך! הלא אז אמרת שהכל בהשגחה ושבוודאי תצמח מזה טובה, והנה עכשיו שכחת מהכל ואתה מקים מהומה.

בייזער. הרה"ק מאלכסנדר הבחין אצל רבו, שהגוונים המתחלפים אצלו, אינם באים מפיזור הנפש כפי שהם אצל אותם אנשים נחותי דרגא הצוחקים ובוכים גם יחד. אלא להיפך, הם באים משלימות הנפש. **מרוב שלימות נפשו, היה לו הכח לפשוט צורה וללבוש צורה מרגע לרגע, וכל פעם היה משתמש בצורה בנצרכת לאותו רגע.**

על-ידי התקשרותנו בתורה, אנו לומדים להוציא כל פעם את הנפש שצריך לאותו מצב, הנפש שצריך לתורה, הנפש שצריך לתפילה, הנפש שצריך לדיבור עם הזולת, הנפש שצריך במחיצת בני הבית, הנפש שצריך לשמחת חתונה, הנפש שצריך לחיזוק יהודי שבור, ובכל פעם תהיה הנפש בשלימותה.

וזהו "וירא מנוחה כי טוב ויט שכמו לסבול". כשמבינים כמה טובה היא אותה מנוחה שמקורה בשלימות הנפש, מטים את השכם לסבול את עול התורה מתוך ביטול והכנעה, ובצירוף תפילה לשמים מגיעים למדרגה זו שבה יכולים להיות בשלימות הנפש בכל מצב הענין, שלימות שמביאה עמה מנוחה ותענוג.

יידע שבצעשותו כן הוא לובש את הצורה הבלתי נכונה, ובכך הוא מעורר מצה ומריבה בביתו באשר אין מבינים את שפתו, וכיון שמתעוררת מצה ומריבה, תגרם לו יותר פיזור הנפש ויצא שכרו בהפסדו.

על כן נחוץ מאוד למי שעוסק בסוגיית הבטחון, ללמוד גם איך לפשוט צורה וללבוש צורה לפי המצב והענין.

וכך דיבר בקדשו הרה"ק **רבי פנחס מקאריץ זי"ע**: כשזורעים חיטה, מכניסים גרגיר לאדמה, ורק כשהוא נעפש ומתקלקל, אז צומחת ממנו החיטה. מזה יש לנו ללמוד, שכל הבריאה פושטת צורה ולובשת צורה, אך זאת בתנאי שהיא מתבטלת בביטול הגמור. ולכן גם האיש היהודי, רק אם הוא מתבטל בכל עת לרצון בוראו, רק אז הוא יכול לפשוט את צורתו וללבוש צורה חדשה הכל לפי הענין.

שלימות נפשם של הצדיקים

הרה"ק רבי הענין מאלכסנדר זי"ע אמר: אצל רבי הרה"ק הרבי ר' בונים מפרשיסחא זי"ע ראיתי בבת אחת, אהבה, יראה, שמחה, הכנעה, נימוס, א גוטער, א

עבודת האדם להתרגל שלא להביט ממנו החוצה⁵

בטובת הבורא וחסדיו עליהם. והשנית מי שאין לבו שלם עם ה', אז גם כשרואה טובת הקב"ה אצלו ויודע שהוא מה', מכל מקום אם רואה בחבירו יותר טובה מה שהקב"ה מיטיב עמו, יירע לבבו על זה וידמה לו שהקב"ה כביכול שולל מאתו זה אשר יחסר לו מטובת רעהו, ורעה עושה לו. עיין שם שהאריך. מה שאין כן בצדיקים (בעלי הבחינה הראשונה) שיודעין באמת שאין מגיע להם כלום מהקב"ה אם לא רוב רחמיו וחסדיו, ואיך יצויר לירע לבבו שאין נותן לו עוד כאשר לחבירו, אם יודע באמת שגם זה בחינם הוא.

והנה יעקב אבינו ע"ה, כשראה כאן הפלאת נסיו יתברך להצילו משרפי אש (שרו של עשו), אף שעל כל פנים נגע בכף יריכו והיה צולע על יריכו מה שאין כן לאברהם זקינו הצילו הקב"ה מאור כשדים ומארבעת המלכים שלם בכל אבריו, מכל מקום לא עלה ח"ו על לבו דבר לומר כי רעה עשה לו כביכול שלא הצילו גם מכף יריכו כמו לזקינו, רק אדרבה הודה ושייכת ומפאר למלך הכבוד שהצילו בחיים חיותו על כל פנים, וכאשר אמר "ותנצל נפשי", כלומר ברוך ה' שהציל נפשו על כל פנים מדרת שחת. וכמשל ר' יהושע בן חנניא (משל לארי מלך החיות שטרף טרף ונתקע לו עצם

לשון באר מים חיים על הפסוק ויזרח לו השמש

בספר הקדוש "באר מים חיים" על הפסוק (בראשית לב, לב) "ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל" כתב יסוד נפלא לחיי האדם, ונעתיק לשונו: צריך לדעת לאיזה צורך מצינו כאן סימן עת זריחת השמש שהוא כאשר עבר את פנואל הלא דבר הוא. ואמנם תדע שאין הקדוש ברוך הוא עושה דבר עם האדם כי אם כמעשהו, מידה כנגד מידה, כמאמרם ז"ל (מגילה יב, ב) במידה שאדם מודד מודדין לו (דיבורים מבהילים! בדרך כלל אנו מבינים בפירוש המאמר "במידה שאדם מודד מודדין לו", שבזמן מן הזמנים יפקוד את האדם איזה מקרה מחמת מידה כנגד מידה. אבל כאן מלמד אותנו ה"באר מים חיים", שבכל עת ובכל זמן אין הקב"ה עושה דבר עם האדם כי אם כמעשהו).

והנה מבואר בספרי יראים ובפרט בחובת הלכות במידת הצדיקים בשני בחינות. אחת שהם מכירים בטובת הקב"ה, כי הוא המיטיב להם ובחסד חינם, ומודים לו ומשבחין אותו על זה, ועל ידי זה הקב"ה מגלגל רחמיו עוד ביותר ויותר לתת להם טובות וברכות, להיותם מכירין ויודעין

⁵ * נמסר יום ד' מקץ - הנוכה תש"פ

צולע ואף על פי כן קראו פניאל להודות לשם ה' אף שלא היטיב עמו כמו לזולתו, לכך עשה לו הקב"ה דבר זה, שזרח לו לבדו השמש לרפואה ולא לאחרים.

מדוע אין אנשים רוקדים ברחובות קריה?

כמה נפלאים הם דיבורי קדשו של ה"באר מים חיים"! כמה חכמת הנפש מונח בהם! הרי פעמים הרבה כל מה שמונע מבני אדם מלהודות לה', הוא מה שהם מביטים החוצה ומדמים את חייהם לחיי זולתם. ולא, אין אנו מדברים כעת על אנשים שבורי לב, אלא על אנשים רגילים ובריאים בנפשותם שאינם נוהגים להתלונן, כי אף הם, מה שאינם רוקדים מרוב שמחה, נובע ממה שאינם רואים נכונה את החסדים שהקב"ה גומל להם בגלל שהם מדמים עצמם לאחרים.

כשתשאל בן אדם בענין פרנסתו, יאמר: "נישט גיפערליך" [לא נורא], ברוך ה', אני מתפרנס. אמנם אינני עשיר גדול, אבל ברוך ה' אני מתפרנס כדרך העולם ואין לי אפוא מקום להתלונן. וכן יענה על כל מה שתשאל אותו: נישט קשה! נישט גיפערליך! אין הוא מרגיש צורך לרקוד משמחה, די לו בכך שאינו מתלונן. וכשירצה להודות לה' על הטובות שהוא עושה עמו, יצטרך להיזכר באיזה מאורע מיוחד של השגחה פרטית שהיה לו בשבוע הקודם, שהרי חיי היום יום אינם כדאיים לו בשביל להודות עליהם.

בגרוננו. אמר: כל מי שיבוא להוציאה, אתן לו שכרו. בו עוף אחד שיש לו מקור ארוך, הכניס את מקורו לגרונו והוציאה. אמר לן העוף לאריה: תן לי את שכרי. אמר לו האריה: לך ותספר לכולם שנכנסת לפי האריה ויצא בשלום, וזה יהיה שכרך. בראשית רבה (סד, י) כי גדלה בעיניו המתנה הזאת למאוד מאוד מה שהחיה את נפשו (כלומר, מה שנכנס למלחמה עם המלאך והקב"ה הצילו ממנו והותירו בחיים. לא התעורר עכשיו לחשב איזו עבירה גרמה לו שיקבל מכה ברגלו, אלא עסוק היה כל כולו בהודאה לה' על שהציל את נפשו. את חשבון הנפש הותיר לזמן אחר). ומידה כנגד מידה עשה לו הקב"ה, כשם שהוא אינו מגרע בשבחו בדבר שחסר אצלו מבאחרים, כך עשה לו דבר שהוא רק אצלו ולא באחרים. ועל כן "ויזרח לו השמש" לו לבדו, שיהיה לו זריחת השמש מיוחד אצלו בדבר שאינו אצל אחרים, שלכל העולם אינה עשויה כי אם להאיר כמאמר הכתוב (בראשית א, טז) "להאיר על הארץ", ולו זרחה לרפואה, לרפאותו מצלעתו, כמאמר הכתוב (מלאכי ג, כ) "שמש צדקה ומרפא בכנפיה" (מי שמביט סביבותיו ומודד את צרכיו לפי האחרים, הרי הוא מכניס את עצמו בכלל האחרים, ויקבל רק מה שכולם מקבלים. אבל מי שאין לו כי אם את הקב"ה לבדו, ונותן הודאה לה' על מה שהקב"ה נותן לו ללא שום קשר למה שיש לאחרים, הרי זה כאילו פתח לעצמו צינור פרטי ויקבל שפע יותר גדול ממה שאחרים מקבלים). וזהו שאמר הכתוב כאן "ויזרח לו השמש כאשר עבר את פניאל והוא צולע על ירכו", כלומר לפני שעבר את פניאל ועדיין הוא

מה לך מכתבל ימין ושמאל?

מהלך מחשבתו זה, מקורו במה שהוא מביט סביבותיו בכל עת, ומחשב לפי מה שהוא רואה אצל האחרים היכן הוא נמצא ומה מעמדו. אמנם כן, ישנם בני אדם שמרגישים כבנם יחידם של הקב"ה ומודים ומהללים אותו בכל עת על כל דבר שהוא נותן להם, ומאידך ישנם בני אדם המתהלכים שבורים ורצוצים ומתלוננים כל היום בהרגישם שרק הם שלומיאלים וששום דבר לא הולך להם כי ה' עזב אותם (הן ודאי, הלא כך גילה לנו ה"באר מים חיים" שהקב"ה מתנהג עם האדם במידה כנגד מידה).

אך לא עליהם אנו מדברים כעת. אנו מדברים על כל הנמצאים בתוך, כי אף הם טועים טעות מרה כדברי ה"באר מים חיים", כי סבורים הם שיש מה להביט ימין ושמאל. אילו היו בני האדם מביטים רק כלפי שמאל, אני וה' אלוקי ולא עוד אחד בעולם, היו מרגישים כי "בשבילי נברא העולם", ולא היו רואים שום חסרון במה שאין להם.

אילו היה האדם חי לבדו

אילו היה האדם חי לבדו בעולם, והקב"ה היה מודיע לו שהוא עתיד ליתן לו בן אחד, הלא היה שש ושמח כל ימיו על מתנה זו. אבל היות שאין האדם נמצא לבדו בעולם, ובכל עת הוא מביט על חבריו סחור סחור, לכן אפילו חמשה ילדים אינם מספיקים לו, שהרי הוא רואה את חבריו עם גדודים שלמים ולמה יגרע חלקו מהם.

אילו היה האדם חי לבדו בעולם,

והקב"ה היה מודיע לו שהוא רוצה ליתן לו

בן בעל גוף מוגבל שיטפל בו כל ימיו, הלא היה שש ושמח על הזכות לשמור על פקדון בוראו, ולא היה מתלונן אף לא פעם אחת, שהרי לא ראה מעולם לא שכנים ולא קרובים ולא עלה על דעתו מעולם שאפשר להוליד ילדים בריאים.

אדם זה הלא היה מרוצה מפרנסתו וממעמדו ומכל דבר שיש לו ושאין לו. הרגשת החסרון נובעת אך ורק מן ההסתכלות סחור סחור, אשר גורמת לו לאדם להרגיש חסרון, וכשהוא מרגיש חסרון, ממילא אין הוא מרוצה ממה שיש לו ואינו זוכר להודות עליהם.

מקור צערו של אדם בעל מום

זה מה שביאר ה"באר מים חיים": אילו היה יעקב אבינו מסתכל על זקנו אברהם שיצא ללא פגע מרודפיו, לא היה יכול ליתן הודאה על הצלתו מטלפו של עשו, כי היה רואה רק את צליעתו (שהרי לא היה יודע אז שעתיד הקב"ה לרפאו מצלעתו, אלא סבור היה שישאר כן עד סוף ימי חייו). אבל מכיון שהסתכל רק על אביו שבשמים, לכן יכול היה ליתן תודה על הצלתו משור של עשו.

ואע"פ שרגלו של יעקב כאבה לו מבלי שום קשר להסתכלותו על אברהם או לאי הסתכלותו עליו, מכל מקום לא הרגיש בזה שום חסרון, כי מי שאינו מסתכל על אחרים, משלים עד מהרה עם מצבו ואינו רואה בו שום חסרון.

והרי כך אנו רואים בחוש, שמי שנולד במום מסוים, כל עוד שיחיה בסביבה שבו

יושבים בבית דין של מעלה ודנים, אם כדאי הוא בשביל תיקונה להורידה לעולם או אינו כדאי, התצליח לעמוד במשימתה או לא תצליח. וכשנגמר הדין להורידה לעולם, חוזרים לדון לאיזה הורים יולד, יש מי שטוב לו יותר לפי תכונות נפשו שיתנו לו, להולד אצל הורים שלא ילחיצו אותו יותר מדאי, ויש מי שטוב לו יותר להולד דווקא אצל הורים שילחיצו אותו. ועוד דנים כמה אחים ואחיות יתנו לו לפי צורך תיקונו, האם ייטב לו יותר לגדול במשפחה קטנה או במשפחה גדולה? ואיך תהיה פרנסתו, מצומצמת או מרווחת?

כיום, רבים מן הצעירים שחיו בילדותם בצמצום, הדבר הראשון שהם עושים לאחר נישואיהם: "אני לא אתן לילדי לבול מחיי צער ודוחק, אני אצא למלאכתי ואתפרנס בכבוד רב כדי שילדי לא ידעו מחסור". ממה נובע דבר זה? ממה שהם בטוחים שרק בטעות נפלו במשפחה זו אשר פרנסתה דחוקה. והלא כמו כן הם בטוחים שכל הנסיונות שעברו עליהם בילדותם, היה מקורם בטעות, ועל כן הם מאשימים את הוריהם ואת כל אלו שהקשו על חייהם לפי דעתם.

אילו היו יודעים ומכירים שהם בנם יחידים של מקום, ושבטרם יירדתם לעולם דנו בשיקול הדעת היכן יגדלו ומה יהיו הנסיונות שיעמדו בדרכיהם, היו מתייחסים בסלחנות להוריהם ולכל מי שעמד בדרכם, ואז גם היו מבינים עד כמה כל דבר שנעשה להם הוא לטובתם והיו מודים ומשבחים ומהללים על כל פרט ופרט, כולל על אלו שנראים כאילו גורמים להם צער, כי היו

כולם מתהלכים עם מום זה, לא ירגיש בו שום חסרון, ורק כאשר יבוא בקרבת בני אדם, כגון בקרבת המשפחה המורחבת, אז תעלה בו הרגשת החסרון והמהומה תגדל עד לשמים.

ספרן של בינונים – הרגל רע

דרכו של עולם מרגיל אותנו מאז גיל ינקותנו למדוד את הצלחתנו ביחס לחברנו, ולכן אנו כבר שייכים אל הבינונים מאז עמדנו על דעתנו. הלא בכיתתנו בת השלושים תלמידים, היו תמיד שלושה ספרים נפתחים, של מוצלחים, של חלשים, ושל בינונים. מצד אחד היו כמה תלמידים מיוחדים שהפליאו את עיני כל רואיהם, מצד שני היו כמה תלמידים שעוררו תמיד מהומות, ואנו היינו, בעינינו ובעיני כל רואנו, היכן שהוא בתווך, בספרן של בינונים.

וכיון שכך, התרגלנו מאז ומעולם למדוד את הצלחתנו ביחס לאחרים ולפי זה לקבוע את מקומנו בעולם. דבר זה רודף אחרינו גם לאחר נישואינו ואינו מרפה מאתנו עד זקנה ושיבה ואף גם עד סתימת הגולל, ולכן איננו יכולים לראות את מה שיש לנו ולהיות מרוצה מהם.

כל אחד הוא בנו יחידו של מקום

אכן אין לנו רשות להפטר מלעקור הרגל זה משרשו, וזאת על-ידי ההתבוננות באמתן של דברים. כשהקב"ה ברא את האדם, ברא אותו יחיד, ועד היום הוא מוריד כל נשמה ביחידות ולא בקבוצות של שלושים שלושים. ולפני הורדת כל נשמה,

הקודמים שלו, ואם כן מה לאחד להסתכל אצל חבריו ולהשוות עצמו אליו? דומה הדבר לבחור צעיר שרואה זקן מופלג נכנס לבית המדרש ונותנים לו מקום מכובד, היעלה על דעתו להשוות עצמו אליו? ! הלא פער של שמונים שנה ביניהם! והרי לפי האמת, גם שני אחים תאומים, אשר כל ימיהם היו מסתכלים עליהם מי מצליח יותר מרעהו, יש ביניהם פער שאינו קטן מהפער שיש בין הבחור הצעיר לזקן המופלג, שהרי כל נשמה היא עולם בפני עצמה.

כשמברכים בבוקר: **המכין מצעדי**

גבר, העושה לי כל צרכי, מכוונים לפי הענין ולא ביחס לאחרים. יש לך בגד נאה, יש לך שטריימל נאה – תן תודה. איי, לפי המקובל ברחוב, שטריימל זה כבר עבר עליו הכלח ואינו שווה פרוטה, וכסף לקנות שטריימל חדש אין לך. מה יש לך עם הרחוב? בינך לבין קונך, יש דבר מה שחסר לך? כל הרגשת החסרון נובעת אצלך אך ורק ממה שהבטת החוצה! אתה מסתכל החוצה ומרגיש חסרון, ואז אתה משתדל להיות "עובד" גדול ולברך על הרעה כשם שאתה מברך על הטובה.

בחירת האדם כיצד לקבל ממידת חסרו של השי"ת

אם תצא ממהלך מחשבה זה ותתרגל להסתכל רק על עצמך, ישלם לך ה' מידה כנגד מידה. ולא, אין זה ענין פסיכולוגי, כאומר אם תשכנע את עצמך שיש לך הרבה דברים טובים, תרגיש טוב. אלא **ענין אמיתי הוא על-פי הנהגת הבורא עם האדם.** אם תסתכל על המון העם שמימינך ומשמאלך,

מבינים שכל אלו נעשו להם כדי לגדל אותם ברוחם ובנפשם ובבטחונם בה'.

פון זיך נישט ארויס קוקן און אין יענם נישט אריין קוקן

הרה"ק ה'בית אהרן' **מקארלין** זי"ע אמר, שאחד מיסודות החסידות הוא: **"פון זיך נישט ארויס קוקן און אין יענעם נישט אריין קוקן"** [לא להביט ממני החוצה ולא להביט אצל הזולת פנימה]. **אם תסתכל רק עליך ועל בוראך ולא על שום אדם אחר בעולם, תחסוך כל-כך הרבה צער ועגמת נפש.**

והנה הסיבה שקשה לנו להפרד מהרגלנו להסתכל בכל עת על אחרים, נעוצה במה שאנו תקועים במהלך המחשבה שעליה גודלנו, שהרי ברוב הפעמים או שאנו מתעלמים ממחשבתנו העקומה או שאנו מסכימים לה מחוסר רצון להלחם עמה, ואז גם כשאנו באים להודות לה, מוכרחים אנו למצוא אנשים שיש להם צרות יותר קשות משלנו, ואז לנחם את עצמנו על-ידי האמירה שמצבנו ככי טוב ביחס לאותם אנשים מדוכאים.

אם נרצה להפרד מהרגלנו, נצטרך להחזיר במוחנו **שוב ושוב, שאין לנו מה להסתכל מאתנו החוצה, ושאינן לנו מה להסתכל אצל אחרים פנימה.** יחשוב כל אחד מאתנו, שהוא חי בעולם פרטי משלו, **עולם שבו רק הוא נמצא ואין אחר עמו, ואז יאמר לעצמו: "הבה ואראה מה יש לי ואתן עליו תודה לבוראי"**.

הרגשת החסרון בגלל ההסתכלות החוצה

הרי כל אחד יש לו את העבר הפרטי שלו ואת העתיד הפרטי שלו ואת הגלגולים

לעבוד את ה' באופן מיוחד לפי אותו מקום, ואל תנסה לברוח ממנו), כמו כן יש לנו להבין שאין רגע זה שייך לרגע הקודם ואין יום זה שייך ליום האתמול.

פעמים הרבה האדם מצטער ולבו דואב עליו מפני שהוא זוכר איך פעם היה לו הרבה מאוד, והיום נתהפך עליו הגלגל וכבר אין לו את מה שהיה לו פעם. ואם נתבונן לעומק, נגלה שפעמים הרבה דואב עליו לכו אך ורק מפני שהוא מביט על העבר שלו.

יושב לו אבי המשפחה ומצטער על סעודת השבת שלו שנראית כפי שנראית מפני שפרנסתו הצטמצמה והוא מוכרח לצמצם בהוצאותיו. אם יסתכל בעינא פקיחא יראה שאין המצב נורא כל-כך ואפשר שהוא אפילו יותר טוב ממשפחות רבות בישראל, אבל בגלל שיש לו כנגד עיניו תמונה מסעודת השבת לפני חמש שנים, הוא מצטער ובוכה ממש בחדרי לבו.

בהרגישו חסרון גדול לאור מה שהיה לו בשבע שנות השבע, קשה לו להודות לה' על המאכלים הטובים שהוא נותן לו לכבוד שבת, ומוכרח הוא להתאמץ לברך על "הרעה" כשם שמברך על הטובה. ערכבת בין שני עולמות! אתמול היית אדם אחר, ואם כן איך יכול אתה ללמוד מהעבר על ההווה?

ואפילו כשהמצב באמת קשה ולא רק בדמיון, וכדוגמת יעקב אבינו שצלע על יריכו, הרבה צער וכאב מתווסף על הכאב האמיתי, אך ורק מפני שמסתכלים אחורה, על מה שהיה בעבר. אילו לא היה אדם זה זוכר את עברו, היה חוסך מאתו את כל אותו

תפשוט רגל יחד אתם, ואם תסתכל רק על עצמך ותשען על אביך שבשמים, יתן לך ה' יחזור ויתן מבלי קשר לכל הסובבים אותך.

במידת חסרו של הקב"ה יש הטבה ללא גבול, אך הכל תלוי באדם, האם ירצה להמשיך אליו ממידת חסרו של הקב"ה את אותה הטבה שאין לה גבול, או שירצה לקבל ממנה רק את השיריים. אם יצמצם את ראייתו על-ידי ההסתכלות על זולתו והשוואתו אליהם, יצמצם במו ידיו את ההטבה הנמשכת עליו, ואם יסתכל רק על עצמו ועל ה' ויבין שאין חסר לו מאומה, יפתח הצינור ותמשך עליו אותה הטבה שאין לה גבול.

המולט על נפשך אל תביט אחרריך

עוד נחוץ מאוד לדעת, שכמו ששני אנשים הם שני עולמות, כך גם בענין הזמן, רגע זה הוא עולם אחר מהרגע שקדם לו אפילו לגבי אותו אדם בעצמו. כי הנה, עולם שנה ונפש, הם שלושה חלוקות המקבילות אחת אל אחותה, וכשיש דבר מה שאינו ניכר דיו באחת מהן, אפשר להסתכל על חברותיה וללמוד ממנה עליה.

ולכן, כמו שאנו מבינים שיש הרבה נפשות בעולם שלכל אחת מהם תכלית אחרת לפי תיקון נפשה, וכמו שאנו מבינים שיש הרבה מקומות בעולם שלכל אחד מהם מציאות אחרת, ובכל אחד מהם יש לעבוד את ה' באופן אחר על-פי חלק התורה שממנו נברא (וכן אמר הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע על מאמר חז"ל (ספרי ואתחנן, פסקא לב) "שלא יהא לבך חלוק על המקום", שבכל מקום שאתה נמצא, תבין שאתה צריך

צער שהוא מרגיש עכשיו בלבו.

מ'זאל נישט געפרואווט ווערן וואס מ'קען צוגעוואוינט ווערן

הפתגם אומר: "מ'זאל נישט געפרואווט ווערן וואס מ'קען צוגעוואוינט ווערן" [שלא נתנסה במה שאפשר להתרגל אליו]. בפתגם זה מונח חיזוק עצום, והמציאות מוכיחה זאת. אנשים מתרגלים למצבים הקשים ביותר, עד שביום מן הרואים אינם מרגישים שום קושי ומכאוב, וכל זה מפני שהסירו את תמונת העבר מכנגד עיניהם.

יהודי אמיד תושב חוץ לארץ הדר בארמון בן שלושה קומות ובו עשרה חדרי שינה ושמונה בתי כסאות, ירגיש בדרך כלל שהוא "מסתפק במועט". והרי לשכנו יש כפול מזה, ועליו נגזר להסתפק רק בארמון קטן כזה. נו, שיתנגד לגזירת הבורא?!

יום אחד הוא בא לבקר בדירתו הצנועה של יהודי תושב השכונות הישנות בעיה"ק ירושלים ת"ו, דירה בת שני חדרים שכל חדר משמש גם כסלון וגם כחדר שינה וגם כחדר לימוד, הכל לפי הצורך, ולבו כמעט מתפלץ מרוב צער ורחמנות על גודל צערם של דיירי הבית. והוא עצמו אינו יודע ששמחת החיים שיש לדיירי בית זה, כפולה ומכפלת פי שמונה ויותר משמחת החיים שלו.

ללמדנו בא, שמי שנתרגל למצב מסוים ולא הכיר מעודו מצב אחר, אינו מרגיש בכך שום חסרון, וממילא אין לכו דואב עליו. וכאמור, בוודאי ישנם מצבים של כאב ודוחק אמיתיים, אך עם כל זה הצער שבלב הוא גדול פי כמה וכמה אך ורק מפני שהוא מחשב ביחס למה שהיה לו בעבר וביחס למה שיש לזולתו.

המשכת שפע בלי שום צמצום

ועל זה לימדנו ה"באר מים חיים", שהקב"ה מתנהג עם האדם מידה כנגד מידה. ולכן, אם לא תחשב לא לפי זמן העבר ולא לפי נפשות אחרות, כי אם תחשב לפי מה שיש לך עכשיו, ותתעורר להודות לה' על כל מה שיש לך, יתהפך עליך המצב. כי כך יאמר ה': אתה לא הבטת על זולתך ואף לא הבטת אחוריך, אלא נתת הודאה על מה שיש לך ברגע זה, אף אני לא אביט על אחרים בבואי להשפיע עליך טובה, אלא אתן לך שפע גדול שאתה בעצמך כבר לא ציפית אליו.

וזאת יש לזכור על-פי דברי ה"באר מים חיים", שעולם שנה ונפש, הם צמצומים, וכשהאדם מפשיט עצמו מהם על-ידי האמונה והבטחון, הוא עובד בכך את ה', ואז הוא ממשיך על עצמו הטבה שאין לה גבול ממידת חסדו של הקב"ה, וכיון שכן יוכל להוסיף ולהודות לה', וכשיוסיף ויודה לה', יזכה לעוד רפואות וישועות וחוזר הגלגל.

לימוד התורה של הכלל והפרט – תפקידו ושכרו של ה'זבולון'

מחזיק בידי יששכר, אבל בעולם הזה מה יהא עליו? מדוע ייגרע חלקו בעולם הזה? מדוע נגזר עליו להיות נע ונד לרגלי מסחרו בעוד יששכר ישב מבוקר ועד ערב באהלה של תורה?

**לא יחפר להם חלק התורה אשר
צריכים להשיגו**

אכן מרנא ה'חפץ חיים' זצ"ל כתב בספרו "שם עולם" (ח"ב פ"ו) בזה הלשון: **בודאי נמצאו אצל שבט זבולון גם כן הרבה והרבה נשמות קדושות כמו בשאר השבטים** [אשר חלקם בתורה גדול ושורש נשמתם ממקום גבוה], **אלא מפני שהם מצאו לנפשם עצה הגונה שאף בעסקם בפרקמטיא לא יחסר להם חלק התורה אשר צריכים להשיגו**, והוא שהתנו עם שבט יששכר שהוא יפרוש עצמו מעניני העולם ויקדיש ימיו רק לשבת באהלי התורה וזבולון אחיו יחזיק אותו בכל צרכיו ונתקיים **התורה בשניהם**, דעל ידי שהיה יששכר פנוי מלבקש לחמו, הגדיל לעשות בתורה שיצאו ממנו סנהדרין וכל גדולי ישראל, וכמו שכתוב (דהי"א יב,

למה ייגרע חלקו של זבולון?

מדרכו של עולם, כשאב מברך את בניו טרם מיתתו, הוא מברך אותם כולם שיצליחו בתורה ובתפילה וביראת שמים ושתהיה פרנסתם מצויה. לא כן יעקב אבינו שהכיר בשורש נשמתו של כל שבט ושבת, ועל כן בירך את כל אחד מהשבטים והאציל בו אור אשר יסייע בעדו להוציא את כוחו הטמון בו מחמת שורש נשמתו – אל הפועל.

וכן אנו רואים שבירך את יששכר שיצליח בתורה, ובירך את זבולון שיצליח במסחרו. והנה לכאורה יש מקום לשאול: מה חטא זבולון שבירכו במסחר ולא בתורה? אמנם כן, חלקו גדול שהוא מחזיק בידי לומדי תורה, וכמו שאמרו חז"ל (זוה"ק פרשתן ובמדרשים) שלרוב חשיבותו הקדים אותו יעקב ליששכר, וכן משה רבינו הקדים אותו כאמרו (דברים לג, יח): "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך"⁶. אך עם כל זה, אף הוא רוצה ללמוד תורה, וכי נאסר עליו הדבר? יתירא מזו: גם אם נאמר שחלקו של זבולון בעולם הבא לא יגרע מפני שהוא

⁶ ראו רש"י שם.

⁷ כן מסופר שפעם שאל נגיד אחד מהגאון רבי דוד מקרלין זצ"ל: מה אתם מתגאים כל-כך במה שאתם לומדים תורה, הלא אף אנו נזכה לחלק בעולם הבא כמותכם, שהרי אנו מחזיקים בידיכם? ענה לו הגאון: אמנם כן, עולם הבא יהיה לכם, אבל עולם הזה... עולם הזה מה יהא עליו?

והדרא קושיא לדוכתה, מה חטא זבולון שנגזר עליו שלא להיות מלומדי התורה אשר שכרם עין לא ראתה אלוקים זולתך? והלא כפי המבואר, אע"פ ששכרו הרבה מאוד מחמת קיום תפקידו ומחמת החזקת ידי לומדי תורה, לעולם לא יגיע שכרו לשכרם של תלמידי החכמים, ומפני שהם מדבקים את עצמם בבוראם על-ידי לימוד התורה.

לכתחילה ולא בדיעבד

אכן כדי לשפוך מעט אור על הסוגיא, נחזור על מה שלמדנו מברכותיו של יעקב אבינו, שמה שחלק מבני ישראל לומדים תורה וחלק אחר עוסק בפרקמטיא, אינו דבר של בדיעבד, אלא לכתחילה שבלכתחילה הוא על-פי גזירת הבורא. ולא כפי שנדמה לנו לפעמים, שכולם נועדו להמית עצמם באהלה של תורה כל ימיהם, אלא שאט אט נפלו עוד ועוד מן הלומדים החוצה ונגזר דינם ח"ו להטרד מן העולם, ורק אלו שהיה להם סבתא שהוזילה עליהם דמעו בעת הדלקת נרות או שניחנו במידת העקשנות, הם אלו שמצליחים למלא את תפקידם עד זקנה ושיבה על-ידי לימוד התורה.

לא, אין הדבר כן, אלא כך רצה ה' שנשמות ישראל יהיו מחולקות לפי שורשן, חלקן יעסקו בתורה וחלקן יעשו בפרקמטיא וישלימו את חלקן בתורה על-ידי החזקת ידי לומדי התורה. ורצה ה' שכל אחד יקיים את תפקידו דייקא על-פי שורש נשמתו, ודווקא מחמת כן יגיע אל שלימותו, כי אם ירצה לשנות את שליחותו, יששכר ירצה להיות זבולון וזבולון ירצה להיות יששכר, אפשר שיצא קרח מכאן ומכאן באשר אינו מקיים

(ג) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים"... ומפני זה לקחו חלק בתורתם כמותם, והסכים להם על זה הכתוב כמו שנאמר: "שמח זבולון בצאתך", רוצה לומר שאין לך לדאוג בצאתך לפרקמטיא על אבדן חלקך בתורה כי "יששכר באהליך".

מבואר מדברי ה'חפץ חיים', שגם שבט זבולון יכולים להשיג את חלקם בתורה בעולם הזה, אבל דווקא כשיקיימו את תפקידם על-פי שורש נשמתם, והוא לעסוק בפרקמטיא ולהחזיק בידי יששכר, דווקא אז ישיגו את חלקם בתורה.

למה ייגרע שכרו של זבולון?

אמנם עדיין יקשה ממה דאיתא במסכת ברכות (לד, ב): אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם, ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם, ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן - עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכה לו (ישעיה סד, ג).

וביאור הדבר: מי שמקיים תפקידו בעולם, כגון מי ששורש נשמתו הוא שילוח הקן וכל ימיו הוא עוסק במצוה זו להפיצה ברכים וכדומה, שכרו גדול מחמת קיום תפקידו. אך הרבה יותר מזה הוא שכרו של מי שמסייע בידי תלמיד חכם ללמוד תורה, כגון מי שעושה לו פרקמטיא ומהנה אותו מנכסיו, כי הוא מרבה תורה בעולם. ועם כל זה שכרו אינו מגיע לשכרן של תלמידי החכמים, כי תלמידי החכמים - עין לא ראתה אלוקים זולתך.

את שליחותו.

המוטל עליו מאת ה', ואותו יקיים בחפץ לב מבלי שום חשבון מה יהיה שכרו בעולם הבא. ולכן, כפי שהכהנים מקיימים את התפקיד אשר הוטל עליהם, והלוויים את התפקיד אשר הוטל עליהם, והישראלים את אשר הוטל עליהם, ואף אחד אינו מבקש שיקדמו אותו במעלה המדרגות, אף כאן שבט יששכר מקיים את התפקיד אשר הוטל עליו ושבט זבולון את התפקיד אשר הוטל עליו, ואינם מבקשים להחליף את תפקידם זה בזה.

אמנם לאחר כל זאת, גילו לנו רבותינו ז"ל, שבכוונה תחילה עשה כן ה', כדי שידעו בני ישראל שהם מוכרחים להגיע זה לזה, ועל ידי כן יבינו שאינם עובדים את ה' ביחידות, אלא עובדים את ה' כולם כאחד באגודה אחת כי כל נשמות ישראל קומה שלימה הן. אילו היו כולם עוסקים בתורה ומתעסקים מעט במסחר עבור הפרנסה, היה כל אחד סבור שהוא עובד את ה' לבדו, אבל עכשיו, כאשר חלק מבני ישראל עוסקים רק בתורה וחלק מהם עוסקים בפרקמטיא, ואלו מסייעים לאלו, יידעו כולם ויכירו שכל בית ישראל עובד את ה' בחדא מחתא, וכל אחד יחשב תדיר מה יוכל להוסיף כדי שיהיה לתועלת לאותה קומה שלימה העושה רצון ה'.

שיהיה לכל ישראל חלק בכל החלקים

וזה לשון ה'חפץ חיים' בחתימת ספרו 'חומת הדת': ראה ראינו שבעת שכרת הקדוש ברוך הוא ברית אותנו בערבות מואב, אחר כל המאמרים שאמר מתחילה,

אכן אם בעבר כשכל אחד הכיר את שבטו, היה האדם יכול לידע אם הוא משבט יששכר ועליו לעסוק בתורה יומם ולילה, או משבט זבולון ועליו לעסוק בפרקמטיא ולקבוע עתים לתורה, בימינו אין איש מכיר את שבטו, ועל כן צריך האדם להתפלל אל ה' שינחה אותו בדרך הנכונה להשלים את תפקידו, ואז עליו להתבונן לראות לאן מוליכים אותו מן השמים.

איש על מחנהו ואיש על הגלו

ומעתה מוטל עלינו להבין מדוע עשה כן ה', מדוע קבע שחלק מנשמות ישראל יצטרכו לעסוק בתורה לפי שורשן, וחלק מהן יצטרכו לעסוק בפרקמטיא לפי שורשן? ומדוע לא קבע שיעסקו כולן בתורת יומם ולילה?

אכן שאלה זו יכולה שתישאל גם במקומות אחרים, ולמשל, מדוע נתחלקו נשמות ישראל לכהנים לויים וישראלים, הכהנים בעבודתם, הלוויים בשירם ובזמרים, וישראל בעמדם. יקומו הישראלים ויצווחו: "אף אנו רוצים לעבוד עבודה בבית המקדש, נפשינו חשקה להיות ממשרתי בית האלוקים", אך שום דבר לא יועיל להם, וגם כי ישפכו דמעות כמים ויתפללו כל ימיהם, לא יועיל להם להימנות לכהנים.

לעשות רצונך אלוקי הפצתי

הנה נראין הדברים, שאין אנו מבקשים טובה לעצמנו, אלא מבקשים אנו לעשות רצון בוראנו, ולכן כל אחד מאתנו חפץ לדעת אך ורק דבר אחד, מה התפקיד

שארר זצ"ל⁸, שלאחר פטירתו מצאו בביתו שטרי חוב רבים מהלוואות שהלווה לאברכי כולל, ונגלה להם את מה שהסתיר מהם כל ימיו, שמעולם לא הלך לתבוע מאברכי כולל לפרוע את חובם, וזאת למרות שהוא עצמו היה דחוק מאוד בפרנסתו.

הגה"צ השכיל להבין שהחזקת התורה היא חלק מקיום התורה. כפי שהתורה יש בה ללמוד וללמד, כן יש בה חלק נוסף, להחזיק בידי אחרים שיוכלו ללמוד את התורה.

הדברים מגיעים לידי כך, שכבר דנו הפוסקים שאפשר שאסור לו ליששכר לסרב למי שמבקש לעשות עמו הסכם יששכר זבולון, כי בסרבו הוא מונע מלקיים את התורה באופן של קומה שלימה אשר בה כל אחד נוטל חלקו וכולם ניזונים מכולם. והלא כשזבולון מסייע בידי יששכר, משיג הוא את חלקו בתורה באופן שאף הוא יוכל לשבת בבית המדרש שבגן עדן וללמוד ולהבין תורת ה'.

צא ולמד מאותה קבלה שקיבל הגאון רבי מלכיאל קאטלער שליט"א⁹, משם מרן הגאון רבי חיים מוואלאז'ין זצ"ל, שפעם היו שנים שעשו הסכם יששכר זבולון, וכשנפטר זבולון לבית עולמו, נתגלה ליששכר בחלומו, כדי להסביר לו ענין אחד בתורה שהיה מתקשה בו. הא לך שבמה שהחזיק את יששכר בחייו, כדי שיוכל ללמוד תורה, נחשב לו כאילו עסקו שניהם יחד בתורה,

חתם מאמרו האחרון בענין הקמת התורה ואמר: ברוך המקים את התורה וארור אשר לא יקים. ואיתא בספרי שאפילו לא למד ולא עשה (כלומר, שהיה טרוד גדול ולא היה לו שהות ללמוד בעצמו ולעסוק במצוות) והחזיק את התורה, הרי הוא בכלל ברוך, ולהיפך אפילו מי שלמד ולומד ושמר את התורה והיה בידו להחזיק ולא החזיק, הרי הוא בכלל ארור ח"ו. ואם כן הרי ראינו שהקב"ה כלל במצוה הזאת את כל ישראל כולו, וטעם הדבר, שגלוי לפני כבודו יתברך, שאם לא ימצאו ח"ו מחזיקי התורה, ממילא יתמוטט הדת כולו (וכמו כל הגוף האדם שעומד על רגליו ובלתי זה לא יוכל להתקיים) ורצה שיהיה לכל ישראל חלק בקדושת התורה. וכעין זה מצינו בעת שרצה הקדוש ברוך הוא להשרות שכנתו בישראל על-ידי המשכן ונתנו כל אחד בקע לגולגולת, איש לא נעדר מזה, וצוה לעשות מזה האדנים שעליהם יעמוד גוף המשכן, והוא כדי שיהיה לכל ישראל חלק בזה.

הא לנו מדברי ה'חפץ חיים' חידוש עצום, שגם אלו שנמנים על-פי שורש נשמתם על שבט יששכר, אינם נפטרים מליטול חלק בהחזקת התורה, ומפני שהקב"ה חפץ שלכל אחד מישראל יהיה חלק בכל החלקים המחזיקים את הקומה השלימה.

הגאון שהחזיק בידי לומדי תורה

סיפר לי נכדו של הגה"צ רבי גדליה

⁸ מראשי ישיבות 'תורה ודעת' ובית מדרש עליון.

⁹ ראש ישיבת 'בית מדרש גבוה'.

הברייתא: "הוא ללמוד ובנו ללמוד - הוא קודם לבנו. רבי יהודה אומר: אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו - בנו קודמו".

והלא אף כאן היינו יכולים לקום ולומר: מה זקוק הקב"ה לממולחים? הלא הקב"ה זקוק ליגיעה! ואם כן הסברא נותנת שיתייגע האב בלימוד התורה הגם שאינו ממולח כבנו, שהרי חייך קודמין. אך חז"ל הודיעו לנו, שכאשר יש לך שני בני אדם, שאחד מהם ממולח והשני אינו ממולח והאחד בא על חשבוננו של השני, עליהם לדאוג שהממולח יישאר בתלמודו ויעלה ויגדל בתורה. ואין טעם הדבר מפני שהקב"ה זקוק למוצלחים (שהרי יש לו מוצלחים רבים בשמים), אלא מפני שכל אדם בהגיעו לפרשת דרכים, יש לו לשאול בדבר ה' לאן יפנה, אם יפנה לימין או לשמאל, וכאן הלא הגיעו שניהם לפרשת דרכים כאשר האחד בא על חשבוננו של השני, וכיון שהאחד ממולח והשני אינו ממולח, הרי זה סימן מן השמים שעל הממולח להשאר בתלמודו ועל השני לצאת ולעסוק בפרקמטיא כדי להחזיק בו.

אכן בשולחן ערוך הרב (הלכות ת"ת פ"א ה"ז) חולק על שיטה זו, ונימוקו עמו שאין הנידון דומה לראיה, כי שאני התם שהאב מחויב ללמד את בנו תורה, ולכן גם אם מוותר על תורת עצמו כדי ללמד את בנו תורה, נחשב לו הדבר כקיום חלק התורה שלו (ומכאן חיזוק גדול לאלו המחזיקים

ולכן השיג אף הוא את התורה באופן כזה שזכה לעסוק בה בעולם העליון.

בן תורה המבקש לצאת לפרקמטיא כדי לסייע לגדול הדור

עוד ראיה יש להביא מדברי הרב שדי חמד¹⁰ זצ"ל, שדן בראובן שיושב ועוסק בתורה מבלי להתבטל כלל אך אינו רואה הצלחה גדולה בלימודו, ולצדו יושב שמעון ועוסק בתורה, ובניגוד אליו הוא עושה חיל בלימודו מחמת תפיסתו המהירה והבנתו החדה, ועתה נפשו של ראובן בשאלתו אם ראוי לו להניח את לימודו כדי לצאת ולפרנס את שמעון, כי אפשר שעל ידי כן יעלה ויגדל ויהיה לגדול בתורה, או שמה יש לו להמשיך ולעסוק בתורה כפי שנהג עד כה.

כי הנה מצד הסברא היינו אומרים שעל ראובן להמשיך ולעסוק בלימודו, כי מה לו לעשות חשבונות שמים ולדאוג לפרנסת שמעון? בהדי כבשי דרחמנא למה לך? ועוד, שהרי חייך קודמין, ואם כן יש לך ללמוד ולעשות לנפשך ולא לאבד את חלקך בתורה למען שמעון חברך.

אולם הרב שדי חמד הביא מספר "דרכי נועם" (דרך עץ החיים, הרוש הראשון)¹⁰ שראוי לו להניח את תלמודו כדי לעשות פרקמטיא ולהחזיק בידי שמעון, והביא ראיה לשיטתו מדברי הברייתא במסכת קידושין (כט, ב) בענין אב שיש לו כדי הוצאות תלמוד תורה רק לאחד, מי קודם, הוא קודם או בנו קודם? וזה לשון

¹⁰ להגאון רבי שלום דוב הערינסאן זצ"ל ממעזריטש אבד"ק דרעטשין מגזע הרמב"ם.

מצוות לימוד וידיעת התורה, שאם כן נמצא שהוא מצוה אחת שנעשה בין תרוייהו אינשי דישכר ודזבולון.

אמנם כן, כל אחד מחויב לקבוע עתים לתורה, שהרי הוא צריך להתדבק בבוראו ולהחליש כוחו של היצר הרע, אבל הסתכלותו היא, שלכל אחד יש תפקיד אחר כדוגמת חלוקת האומה לכהנים לויים וישראלים, וכולם יחד עושים רצון ה', ועל כן הוא חותר לדעת מה התפקיד שהוטל עליו ואותו הוא מבקש לקיים בכל עוז.

קריאה להחזיק התורה באיכות

הנה בדורנו זכינו ויש ריבוי גדול בכמות בלימוד התורה. אולם בין כל רבבות הלומדים, ישנם אברכים עם כשרונות עצומים אשר בכוחם לצמוח לגדולים בתורה, אך הם טרודים בכל אותן טרדות המקיפים כל אב בישראל, כגון לעזור לבניהם המתקשים במה שלמדו בכיתה, וטרדות אלו מעכבות את צמיחתם. מוטל על נדיבי העם למצוא את כל אותם אברכים שכוחם גדול, ולסייע בעדם שיוכלו לצמוח לגדולי הפוסקים. מרוב שמחזיקי התורה עסוקים להרבות תורה בכמות, הם מתעלמים לפעמים מלהרבות תורה באיכות, וחבל על דאבדין.

הלא כן למדנו מדברי הפוסקים, שצריך להסתכל על קיום לימוד התורה בכללותו, ואם כן, לא די לו לבעל עסקים שיחזיק על חשבוננו שלוש מאות אברכים לומדי תורה, אלא יחד עם זה מוטל עליו למצוא את אלו שכוחם גדול לצמוח פוסקי הדור ולסייע בעדם שיוכלו להוציא את כוחם

בידי בניהם כדי שיוכלו להשאר בבית ה'), מה שאין כן בשני אנשים שאינם אב ובן.

עכ"פ למדנו משיטת בעל דרכי נועם, שהמבט על לימוד התורה בעולם, צריך להיות במבט כללי, כיצד יתקיים התורה בעולם, ולא במבט מצומצם על הצלחת כל יחיד ויחיד.

קיום לימוד התורה על-ידי שותפות דווקא

וכן כתב יסוד זה מרן רבי משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה ח"ד סי' לו) וזה לשונו: הא לימוד התורה כולה בכמותה ובאיכותה ובעמקותה הוא כמעט אי אפשר אף לאנשים חכמים גדולים ביותר אף בזמן חכמי התלמוד, ואף לדורות הנביאים ויהושע וזקנים לא היה לרובא דרובא, וגם כמעט לכולם, שיוכל איש אחד ללמוד כל התורה כולה כשיצטרך גם לעבוד לפרנסתו בשדות וכרמים וכדומה... ולכן עשו בשביל זה ישכר וזבולון שותפות, שישכר שהיה נפשו חשקה בתורה ביותר יעסוק רק בתורה, וזבולון יעסוק בפרנסה... ושיחלקו שווה בשווה בהשכר שיש לשניהם בין בשכר הגשמי שבא ממעשיו דזבולון ובין בשכר לימוד התורה כל הימים שבא מישכר, כדי שישכר שלומד תורה יהיה בכוחו ללמוד כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה בכמותה ובאיכותה ובעמקותה, שעל-ידי שניהם שייך שתתקיים המצווה דלימוד וידיעת כל התורה על-ידי שנים, אחד משבט ישכר ואחד משבט זבולון, שהוא דבר גדול לכל ישראל, לבר עצם קיום המצווה, ששייך בדרך שותפות זה להרבה אינשי הרוצים לקיים

אל הפועל.

שכרו גדול עד כי אמרו "אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה" (ירמיה טו, יט), ואז שכרו במושכלות אשר אין החוש שולט עליו (וטעם הדבר מפני שלקח בן אדם שלא עסק במושכלות והפך אותו להיות עוסק במושכלות).

והביא ראייה ממסכת בבא מציעא (פה), (ב), דאיתא שם: אמר רב חביבא, סיפר לי רב חביבא בר סורמקי, ראיתי תלמיד חכם אחד, שאליהו הנביא היה מצוי אצלו, שבבוקר היו עיניו יפות, ולערב היו עיניו דומות כאילו נשרפו באש. שאלתי אותו: מדוע עיניך נראות כך? ואמר לי: משום שאמרת לי אליהו הראה לי את החכמים כשהם נכנסים לשיבה של מעלה. אמר לי אליהו: תוכל להסתכל על כל החכמים שם, מלבד בקתדרא של רבי חייא, שאין לך רשות להסתכל עליו. ומה הסימן של הקתדרא של רבי חייא? כל החכמים מלווים אותם מלאכים בכניסתם וביציאתם לשיבה של מעלה, מלבד רבי חייא, שהוא נכנס ויוצא לבד לשיבה של מעלה. והמשיך אותו תלמיד חכם וסיפר לרב חביבא בר סורמקי: לא יכולתי להתאפק והסתכלתי על רבי חייא. הופיעו שני ניצוצות של אש והכו אותי וסימאו את עיניי.

מבאר ה"משך חכמה": הקתדרא, היא משל לאלו שהחזיקו בידי רבי חייא. על כל מחזיקי התורה, היה האיש יכול להסתכל בעלותו השמימה, שהרי שכרם היה מושג ומעלתם מוחש. חוץ מעל מחזיקי תורת רבי חייא, שעליהם היה אסור לו להסתכל, וזאת מפני שרבי חייא היה לוקח בני עם הארץ והופך אותם לתלמידי חכמים, וכדאיתא שם במסכת בבא מציעא, שאמר רבי חייא: עושה

החילוק בין שכר המחזיק ת"ח לת"ח עצמו

והנה בספר "משך חכמה" (ויקרא כו, ו) הוסיף הבנה נפלאה בכל זה, ודבריו נסובים על מאמר הגמרא במסכת ברכות: "כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם, ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם, ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן - עין לא ראתה אלוקים וזולתך".

מבאר ה"משך חכמה" מדוע נשתנה שכרו של המהנה תלמיד חכם מנכסיו מהתלמיד חכם עצמו, כי הקב"ה משלם מידה כנגד מידה, ולכן המחזיק בידי תלמיד חכם, כיון שעסק בדברים גשמיים, אף שכרו ניתנת לתיאור על-ידי מושגים גשמיים, מה שאין כן התלמיד חכם שעסק במושכלות, אף שכרו אינו ניתן לתיאור על-ידי מושגים גשמיים.

וזה לשון ה"משך חכמה": הפירוש פשוט, דהעוסק ודבוק במושכלות, אין שכרו רק במושכלות שאין החוש שולט בו. אבל המחזיק תלמיד חכם, שהוא בנכסיו דבר גשמי והחוש שולט בו, עליו ניבאו הנביאים כל גמולות המוחשים וענינים המושגיים.

שכר ההופך בני עם הארץ לתלמידי חכמים

והוסיף ה"משך חכמה" דבר נפלא: אמנם כל זה במחזיק תלמיד חכם, אבל מי שעושה מפעלים להיות מבני עם הארץ תלמידי חכמים ולעשות אנשים תלמודיים,

חסרון ללומדי התורה העתידיים להאיר את העולם בתורתם, כדי שיוכלו אחרים מבני ישראל לסייע בעדם, וכך יזכו כולם באופן של "מחברת הכללית", להגדיל תורה ולהאדירה.

יש רוצה ואין לו

יש לסיים בדברי קדשו של הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפאלי זי"ע: הנה במסכת חולין (ז, ב) מסופר על רבי פנחס בן יאיר שלא רצה ליהנות מאחרים בנמקו: "ישראל קדושים הם, יש רוצה ואין לו, יש שיש לו ואינו רוצה". ובתוספות שם מבואר שגם אלו שיש להם ואינם רוצים ליתן ובכל זאת נותנים בגלל הבושה, בכלל ישראל קדושים הם. תמה על כך הרבי ר' זושא: הכיצד יתכן לקרותו קדוש אם אינו רוצה ליתן? תירץ הרבי ר' זושא: זה ידוע שכאשר האדם מקיים מצוה בכוונה, נברא על ידי כן מלאך שלם. אכן כשמקיים מצוה מפני הבושה ולא מפני שרוצה לקיימו, נברא על ידי כן מלאך שיש לו גוף אך אין לו נשמה, ומאידך הרוצה לקיים מצות צדקה ואין לו מה ליתן, מחשבתו הטובה מולידה נשמה של מלאך בלי גוף. ומאחר ובני ישראל נחשבים כגוף אחד, מצטרף מעשהו של זה עם מחשבתו של זה ונעשה מזה מלאך שלם.

ומזה נלמד לדידן, שגם מי שאינו יכול להחזיק בידי לומדי תורה, כל שיעור מחשבתו ליתן, ובפרט אם יגלה דעתו שרצונו ליתן, וזאת על-ידי שיעשה כל טצדקי כדי להקל על לומדי התורה ולסייע להם בלימודם, יברא בכך נשמות של מלאכים ואלו יצטרפו לגופים הנבראים על-ידי אלו שנותנים בעל כרחם, וביחד יעשו מלאכים שלמים.

אני שהתורה לא תשתכח מישראל! מה אני עושה? אני זורע פשתן, וקולע מהפשתן רשתות, וצד צבאים ומאכיל את בשרם ליתומים, ומהעור אני מכין קלף, ואני כותב על הקלף חמשה חומשי תורה, חומש אחד על כל קלף, ואני הולך למקום שאין שם מלמדי תינוקות, ומלמד חמשה תינוקות בחמשה חומשי תורה, לכל תינוק חומש אחר, ומלמד בעל פה לששה תינוקות שיתא ששה סדרי משנה, לכל תינוק סדר אחר, ואני אומר להם: עד שאשוב אליכם בינתיים לימדו זה את זה כל אחד את חומשו ולימדו זה את זה כל אחד את סדר המשנה שלו.

בורא תלמידי חכמים וחסרונם

אכן עדיין יש לשאול: וכי אין הקב"ה יכול לספק מלוא צרכיהם של אלו שכוחם רב לצמוח גדולי תורה?! הלא פעמים שחסר להם חמש מאות דולר בלבד בחודש כדי שיוכלו לשקוד על תלמודם באין מפריע, וכי יתכן שרק על-ידי השתתפותו של זבולון יוכלו לצמוח גדולי עולם עד שייחסו אליו את גדולי הדור כאילו הוא בנה אותם?!

ונראה התשובה על-פי מה דאיתא בגמרא (ב"ב י, א): שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: "אם אלוקים אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם?" אמר לו: "כדי שניצולו אנו בהן מדינה של גיהנם". וכתבו הצדיקים, שכן הוא הדבר גם לגבי שאר החסרונות הבאים אל האדם, הקב"ה עושה אותן במכוון כדי שנוכל אנו לעסוק במידת החסד ולעזור לאחרים למלאות את חסרונם.

ומעתה אף לענין התורה כן הוא, הקב"ה עשה במכוון תחילה שיהיה להם

קיום התורה מתוך עוני בעבר ובהווה

שיכל את ידיו כי מנשה הבכור

המקיים את התורה מעוני סופו

לקיימה מעושר

בפרשה זו (מח, יג-כ): וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת שְׁנֵיהֶם אֶת אֶפְרַיִם בְּיַמֵּינוּ מִשְׁמָאל וְיִשְׂרָאֵל וְאֶת מְנַשֶּׁה בְּשְׂמָאלוֹ מִיַּמִּין יִשְׂרָאֵל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו: וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יָמֵינוּ וַיִּשֶׁתַּעַל עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הִצְעִיר וְאֶת שְׂמָאלוֹ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שֶׁכָּל אֶת יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר: וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי יָשִׁית אָבִיו יָד יָמֵינוּ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרְעַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יָד אָבִיו לְהַסִּיר אֶתָּה מֵעַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו לֹא כֵן אָבִי כִּי זֶה הַבְּכוֹר שִׁים יָמִינִי עַל רֹאשׁוֹ: וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יְדַעְתִּי כִּי יָדַעְתִּי גַם הוּא יִהְיֶה לְעֵם וְגַם הוּא יִגְדֵּל וְאוֹלָם אַחֲרָיו הַקָּטָן יִגְדֵּל מִמֶּנּוּ וַיִּרְעַע יְהִי מָלֵא הַגּוֹיִם: וַיִּבְרַכֶּם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר כֹּךְ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׂם אֶת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:

והנה התנא אמר באבות (פ"ד מ"ט) "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר", וכך עשה יוסף, שהרי בתחילה היה בבית פוטיפר והשליך אותו לבית הסוהר, ושומר על גחלתו היהודית בכל אותם מצבים קשים שהיה שרוי בהם, וכיון שקיים את התורה מעוני, נתקיים בו הבטחת התנא ונתגדל להיות משנה למלך עד שכל העולם היו צריכים לו.

וזהו מה דאיתא במסכת יומא (עה, א) לחד מאן דאמר, על הפסוק (משלי יב, כה): "דאגה בלב איש ישחנה" - ישחנה מדעתו, כי מתחילה, כשהאדם שרוי בדאגה מחמת עניותו ואינו רואה שום דרך לצאת ממנה, עליו להסיח דעתו ממנה ולקיים את התורה מעוני. וכשיעשה כן, יתקיים בו סיפא דקרא "ודבר טוב ישמחנה", כי סופו לקיים את התורה מעושר.

מנשה מרמז להסחת הדעת מן העניות, וכלשון הפסוק (מקץ מא, נא) "ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה כי נשני אלוקים את כל עמלי". אפרים מרמז לעשירות, וכלשון הפסוק (שם פסוק נב) "ואת שם השני קרא אפרים כי הפרני אלוקים בארץ עניי". יוסף סבר, שבתחילת החיים יש לו לאדם לקיים את התורה מתוך עניות, ולכן העמיד את מנשה המרמז על הסחת הדעת מן

הרבה דרכים נאמרו על-ידי הצדיקים לבאר המשא ומתן שבין יעקב ליוסף, ואנו נלך בע"ה בדרכו של הרה"ק רבי ישראל ממאדז"ץ זי"ע בספר ידברי ישראל: כשיעקב אבינו בא לברך את אפרים ואת מנשה, ראה בעיני רוחו את כל הדורות אשר עתידים לצאת מהם, וביקש לברך אותם בברכה נצחית לפי שורש נשמתם דוגמת הברכות שנתן לשאר השבטים.

כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה

אכן מוטל עלינו להבין, אם כלל הוא בתורה שצריך לקיימה מעוני ורק לאחר מכן מעושר, וכדברי התנא באבות, איך יכולים אנו להשתמט מדבר זה. והנה כדי ליישב שאלה זו, נצטרך תחילה להבין מה טעם יסוד זה, וכשנבין טעם היסוד, נוכל להבין ממילא מה נשתנה בדורות האחרונים שאינם זקוקים לו.

והנה ידוע שכדי שיזכה האדם לחכמה, לא די לו בכשרון ובתפיסה חדה, אלא זקוק הוא שהקב"ה יאיר את מוחו ולבו כי רק כך יוכל להשיג את אמיתות התורה. וכדי שיאיר הקב"ה את מוחו ולבו, מוטל על האדם להכניע את עצמו ולהכין את עצמו להיות כלי לקבל אורו יתברך. ולכן אנו מוצאים שהעניות היא תנאי להשגת התורה, וכמו שאמרו (גדרים פא, א): "הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה" וכן אמרו (אבות פ"ו מ"ד): "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן", כי רק באופן זה נכנע האדם ונעשה כלי לקבלת החכמה.

וכן כתב ה'אלשיך' הקדוש על דברי התנא (שם פ"ד מ"ט) "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר", שהתנא דיבר בזה על לב העני ואמר לו: אל תקוץ בתוכחת העוני, כי הלא הוא טוב לך מהעושר, כי הנה דע לך כמה טובת העוני, כי אם תזכה לקיים את התורה מעוני, יכניעך העוני וזה יהיה בעבורך הכנת הכשרון.

הלא כן אנו רואים בימינו, שכמעט כל בני האדם משקיעים הון רב כדי לרכוש

העניות לימין אביו. כי הוא הבכור, כלומר כי הוא ראשון בחיי האדם. ואת אפרים העמיד לשמאל אביו, כי לאחר שעלה בידו להסיח דעתו מן העניות, יתקיים בו מאמר התנא: כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר.

וישם את אפרים לפני מנשה

אולם יעקב אבינו, ראה והתבונן במה שיהיה באחרית הימים, וכפי שאמר (פרשתן מט, א): "האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים", וראה שבעקבתא דמשיחא יהיו קטני הדעת ולא יהיה להם הכוח לקיים את התורה מתוך הסחת הדעת מן העניות. לכן אמר ליוסף: ידעתי בני ידעתי, ידעתי שמנשה הבכור, רוצה לומר שמעיקר הדין צריך האדם לקיים את התורה תחילה מעוני ורק לאחר מכן מעושר. אבל "אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים", כלומר כיון שבעקבתא דמשיחא יהיו בני ישראל מפוזרים בין הגוים ותקטן דעתם, לא יוכלו לעמוד בזה. ולכן "ויברכם ביום ההוא לאמר בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה", דהיינו שבירכם שיקיימו את התורה קודם מתוך הרחבה כי הפרני אלוקים בארץ עניי.

ואמנם כן אנו רואים בימינו שבקרב בית ישראל שורה הרחבה גדולה, ואין המצב בימינו בקרב בית ישראל מתקרב אפילו למצבים הקשים של דורות העבר. וכל זה הודות לברכתו של יעקב אבינו, אשר בירך את ישראל שבאחרית הימים יקיימו את התורה מתוך שפע של פרנסה.

שיעקב הוא איש תם יושב אהלים ושעשו נמצא בדיוטא התחוננה. משאלת עשו היאך מעשרין את המלח, הבין טוב טוב היכן הוא נמצא. ודייקא מפני כך לא רצה ליתן הברכות ליעקב. **לא רצה שיהיה ליעקב מטל השמים ומשני הארץ, כי אין טוב לו לבן תורה שיהיה לו כל השפע הגשמי**, שהרי זה יגזול ממנו את המוח והלב שצריך כדי לקלוט את חכמת התורה.

והביא בשם הרה"ק המגיד מקאזניץ זיע"א, שכאשר דיבר בענין רבקה ששלחה את יעקב ליטול את הברכות בערמה, אמר בשפה הפולנית (וטעמו ונימוקו עמו מדוע אמר זאת בשפה הפולנית): "היכן שהנשים מתערבות, אין יוצא דברים טובים". הא לך שגם המגיד הקדוש מקאזניץ סבר שטוב יותר היה אם היו הברכות ניתנות לעשו ולא ליעקב. פחד פחדים!

עוד סיפר האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג, שהרבנית, נוות ביתו של הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זיע"ע, היתה מתפללת תמיד שכל צאצאיה לאורך כל הדורות יהיו עניים, וכך היתה מברכת אותם תדיר.

צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני

וזה לשון הגמרא בחגיגה (ט, ב): אמר ליה אליהו לבר הי הי ואמרי לה לרבי אלעזר: מאי דכתיב הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני - מלמד שחזר הקב"ה על כל מידות טובות ליתן לישראל, ולא מצא אלא עניות (יש ללמוד מדקדוק הלשון שאינו מדבר על העניות כמציאות, אלא כמידה, כי מידת העניות היא מידה של הכנעה, וזו היא

מלאכה ואומנות, ואפילו משעבדים עבור כך נכסיהם, וכל זה כדי שיוכלו ביום מן הימים להתחיל במלאכה ולהתפרנס בכבוד. הא לך שכדאי לו לאדם לסבול בתחילה עוני, ובלבד שיחיה לאחר מכן חיי עושר. אף כאן, דיבר התנא אל העני מבני התורה, ואמר לו: אל ידאב לבך, כי העוני שאתה שרוי בו כעת, הוא אך ורק הכנה לחיי העשירות שתחיה לאחר מכן, כי עוני זה יביא אותך לידי הכנעה, וההכנעה תפתח את מוחך ולבך לקבל את הארת התורה.

הכנעת העוני בהכנה לעשירות

וביאר האלשיך הקדוש עוד בלשונו: על-ידי הכנעת העוני, סופך שאם יהיה שתעשיר אחר-כך, לא יספיק גסות הרוח להחטיאך, כי מאשר דבקה בך הכנעת העוני, הושרשה בך הכנעה זו (וכן הביא בעל חובת הלבבות בשער הבטחון, שאחת ממעלותיו של בעל הבטחון היא שאפשר ליתן לו ממון, כי הממון לא יקלקל אותו אף לא במחשבתו, מאחר שכבר השתרשה ההכנעה בנפשו מעת היותו עני). מה שאין כן אם היית עשיר, כי אשר יבטלך העושר את התורה כדרכו, כי כל כך תושרש בגסות הרוח לחטוא, עד כי גם כי תהיה אחר כך עני לא יספיק העוני להכניעך אחרי אשר הוטמאה נפשך מצד העושר.

היכן שהנשים מתערבות אין יוצא דברים טובים

הרה"ק רבי יקותיאל יהודה מצאנז-קלויזנבורג זיע"א בשיעור חורש"י על פרשת ויחי (תשמ"ב), אמר: לאור דברי האלשיך הקדוש נוכל להבין מדוע ביקש יצחק ליתן הברכות לעשו. בוודאי ידע יצחק גם ידע

ואחרי כן יצאו ברכוש גדול

עוד יש להביא כדי לחזק את לכבנו מהספר "דברי ישראל" (פרשת בא): הנה הקב"ה אמר לאברהם (בראשית טו, יג): "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". ואמרו חז"ל (ברכות ט, א) על הפסוק "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב" (שמות יא, ב) - אמרי דבי רבי ינאי: אין נא אלא לשון בקשה, אמר ליה הקב"ה למשה: בבקשה ממך, לך ואמור להם לישראל; בבקשה מכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אתם - קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול - לא קיים בהם.

והנה ידוע מהבעל שם טוב הק' זי"ע שכל מה שכתוב בתורה, לא לעבר בלבד הוא שייך, אלא גם להווה, ואם כן כמו שהרבה הקב"ה רכושם של ישראל בצאתם ממצרים כדי שלא יאמר אותו צדיק וכו', כמו כן כל המקיים את התורה מעוני, תמיד חושש הקב"ה שלא יאמר אותו צדיק וכו', והוא מחיש לו את החלק השני שיוכל לקיים את התורה בעושר ובהרחבה.

רמז בדרך הלצה על שפע אחרית

הימים

והנה לאחר שלמדנו כמה נחוץ הוא לבן תורה שיקיים את התורה בתחילה מעוני, עלינו להבין כעת, מאחר שיעקב אבינו ביטל דבר זה לעת עקבתא דמשיחא מחמת קטנות המוחות, מה יהיה עם מעלת בני ישראל

הטובה הגדולה ביותר לישראל). אמר שמואל ואיתימא רב יוסף: היינו דאמרי אינשי יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חיורא (יפה העניות ליהודים, כרצועה אדומה לסוס לבן).

הרמ"ע מפאנו ז"ל במאמר "חיקור הדין" הביא חבל צדיקים וקדושי עליון, שעלו ונתעלו אך ורק על-ידי שקיימו את התורה בתחילה מעוני, וכגון דוד המלך ע"ה, שבתחילה היה רועה צאן ואחר-כך נתמנה למלך, וכגון הלל הזקן שבתחילה לא היה לו אפילו פרוטה ליתן לשומר בית המדרש ואחר-כך נתמנה לנשיא.

כך הם פני הדברים, ולמרות שיש אנשים שיש להם תורה וגדולה במקום אחד, אילו היו להם עניות בתחילה, היה לבם נכנע יותר, ואז היתה התורה נקלטת יותר בנפשם.

יותר מזה כתב הרמ"ע מפאנו, שגם המלך המשיח יבוא - מהטעם הזה - כשהוא עני ורוכב על החמור, ודווקא מתוך העוני ירום ויתנשא וימלוך על כל העולם.

כן האריך הרמב"ם לדבר מענין זה בפירוש המשניות על מסכת אבות (פ"ד מ"ו), והביא דוגמא מרבי חנינא בן דוסא שהיה הקול קורא עליו "כל העולם כולו אינו ניוזן אלא בשביל חנניה בני וחנניה בני דיו קב חרובין מערב שבת לערב שבת", ומ"קרנא" שהיה דיין בכל ארץ ישראל, ואף על פי כן היה משקה שדות, וכשהיו באים אליו בעלי הדין, היה אומר להם: או שתתנו לי מי שישקה במקומי כשאני מתעסק עמכם, או שתתנו לי שעור מה שאבטל מעבודתי ואדון לכם.

הבאה דווקא מתוך העוני?

אע"פ שאמר התנא כי **העוני טוב לבן תורה**, הלא אין זה מחמת עצם העוני, אלא **מחמת ההכנעה שהוא מביא בעקבותיו**. אמר יעקב אבינו: **היות שבעקבתא דמשיחא תקטן הדעת, ואם יהיו בני ישראל בעוני, לא יוכלו לעמוד בזה וייצא שכרם בהפסדם, לכן מוכרח שתנטל מהם העניות ושיהיה להם שפע של פרנסה**.

והגם שהרה"ק המגיד מקאזניץ זיע"א היתה דעתו שטוב להם לתלמידיו שיהיו בעוני, היינו מפני שסבר שתלמידיו לפי מדרגתם באותו דור, עדיין יכולים היו לעמוד בזה ולהרוויח מחמת כן את הרווח העצום שהעוני מביא בעקבותיו. אבל ה'חזוה' **מלובלין והרה"ק מרימנוב** זיע"א דעת אחרת היתה עמם, ולכן פעלו בכוח קדושתם להמשיך עושר רב לבני דורם. וכך פירשו "ועשית משבצות זהב" (שמות כח, יג), שיהיה להם קופסאות מלאות זהב. וכן רואים הרבה מדיבורי קדשו של ה'חזוה' מלובלין, שהיה מדבר הרבה על המשכת שפע הפרנסה לבני דורו. ומה נאמר ומה נדבר על הדורות המאוחרים יותר, וכמו שידוע על האדמו"ר **רבי ישעיה מקרעסטיר** זי"ע, שהיה ממשיך שפע גדול של פרנסה עד שכל הסובבים אותו לא ידעו מחסור.

ואפשר שהגם שפעל יעקב אבינו שלא תהיה עניות בממון בעיקבתא דמשיחא מחמת קטנות הדעת, מכל מקום עדיין תישאר להם עניות בדעת, וכמו שכתבו כן

אכן ראיתי בספה"ק **'דברי חיים'** (פרשת וישלח) שאף הוא דיבר בקדשו ככל אשר דיבר הרה"ק ממאדז'יץ זיע"א, והוסיף להביא מדברי ה'חזוה' **הקדוש**, שכאשר נגע שרו של עשו בכף ירך יעקב, פגע בתמכין דאורייתא המרומזים ברגליים התומכים את הגוף, ובכך גרם שאלו לא ירצו ליתן ללומדי התורה את כל צרכיהם, ולומדי התורה יצטרכו לחיות בעניות¹¹.

אמר ה"דברי חיים" בדרך הלצה: אך מה היה בסוף? ויאמר שרו של עשו ליעקב שלחני כי עלה השחר, ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני, ויאמר אליו מה שמך, ויאמר יעקב, ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך, כי אם ישראל. יעקב אבינו אמר למלאך, היות שגרמת לי עניות על-ידי שפגעת בתומכי התורה, לא אשלחך מתחת ידי עד שלא תשנה את שמי מיעקב לישראל, כי אז, כאשר יהיה שמי ישראל ואהיה במדרגה גדולה, אוכל לשבת בראש עם ולהתפרנס ברווח מן הפדיונות.

אמר נכדו הרה"ק **מקלויזנבורג** זיע"א: ראינו גם מדברי זקני **שבעקבתא דמשיחא** **ישתנה הדבר ותבוא הרווחה לישראל**.

אין עני אלא בדעת

בעל כרחין לומר שהביאור הוא כזה:

¹¹ אין כוונת הדברים לפטור ח"ו את תומכי התורה מליתן ללומדים כדי צרכיהם, אלא הכוונה שיש בזה קליפה גדולה היושבת בלבם ומעכבת אותם מליתן להם כדי צרכיהם, והעבודה המוטלת עליהם היא להלחם בקליפה זו.

ימינו שאינו יכול לסבול יותר מגודל צער הרוחני, ידע שזה ענין של עוני אשר בא להכינו לקראת העושר, ושאם רק יעבור אותו בשלום ויקיים את התורה מתוך זה העוני, סוף העושר - העשירות בדעת - לבוא.

אכן יש והאדם אומר: מקבל אני את דבריכם, אך אמרו נא לי מתי תסתיים תקופת העוני ותתחיל תקופת העושר. התשובה היא, שבכוונה תחילה אין מגלים לו דבר זה, כי אם היה יודע מתי תסתיים התקופה, לא היה מגיע מזה להכנעה, והרי כל תכלית העוני היא לבוא על-ידו להכנעה.

הקב"ה אינו מוותר על תורתנו, והיות שכן, הוא דואג שגם היום נצטרך להתחיל לקיימה מתוך עוני, אלא שהוא ממתק אותו כפי כוח סבלו של הדור. ועלינו לזכור שיעקב אבינו בירך אותנו, שדבר זה יעלה בידינו יפה, וככל שנמהר להכנע מתוך הבנה שכל מה שעושה לנו הקב"ה הוא לטובתנו, כך נהיה קרוב יותר אל העושר.

המפרשים על המשנה באבות, שיתכן גם זה הכוונה: כל המקיים את התורה מעוני, דהיינו כשאינו לו את הכלים הראויים במוח ובלב לקיים את התורה, סופו לקיימו מעושר, דהיינו במלוא המוח והלב.

הוי אומר: כשיעקב אבינו ביטל את העוני בעקבתא דמשיחא, לא ביטל אותו לגמרי, שהרי כל בן תורה מוכרח לזה כדי שייכנע לבו וייעשה כלי לקבלת החכמה, אך הפך את העוני והתאים אותו לדור. העוני פועל את פעולתו כיום ממש כפי שפעל אז, אלא שבעוד שאז היה העוני בממון, כיום שאין העוני בממון יכול להפיק את התועלת הרצויה, העוני הוא בדעת.

וכבר אמר הגה"ק מבוטשאטש זי"ע, שחבלי משיח יהיו יסורים רוחניים. והלא אין לתאר את העוני הרוחני הפוקד בימינו את הנער הצעיר, עוני כזה שרק לפני דור אחד לא העלו אותו בדעת. הקב"ה משנה את העוני בכל דור לפי המצב של אותו דור.

סוף העשירות בדעת לבוא

ונמצא שכאשר מרגיש האדם בן

מדור שבת קודש – צפרא דשבתא

החמין (טשאלנט) מיכלא דמהימנתא

ולהטמין את התבשיל באמצעותם כדי לענג את השבת בתבשיל חם. ועד כדי כך יצא כנגד המכחיש דבר זה ונמנע מלאכול חמין, עד שהתבטא עליו לאמר, שצריך בדיקה אחריו אם הוא מין.

וכן פסק הרמ"א (אורח חיים רנז, ח) על-פי הר"ן והכל-בו: ומצוה להטמין לשבת, כדי שיאכל חמין בשבת, כי זהו מכבוד ועונג שבת. וכל מי שאינו מאמין בדברי החכמים ואוסר אכילת חמין בשבת, חיישינן שמא אפיקורס הוא.

דין מי שהחמין מזיקים לו

אכן שינוי לשון יש בין לשונו של בעל המאור ללשונו של הרמ"א, בעל המאור כתב: "כל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין", והרמ"א כתב: "כל מי שאינו מאמין בדברי החכמים ואוסר אכילת חמין

בשבת, חיישינן שמא אפיקורס הוא".

ובספר "תורת חיים"¹², כתב שיהיה בזה נפק"מ למי שהחמין מזיקים לו אם מותר לו להסתפק באכילת צונן, לפי לשון בעל המאור, יצטרך להתאמץ באכילת מעט

הממאן לאכול חשוד באפיקורסות

אכילת החמין בשבת קודש, היא יסוד בהלכה ויסוד במנהגי שבת קודש. ונבאר: כדי לאכול תבשיל חם בשבת, צריך בהכרח לאחת מהשתיים, או לשהייה או להטמנה, ובאלו תתעורנה שאלות בהלכה, ודפים ארוכים יש על כך במסכת שבת, לברר אליבא דהלכתא באיזה אופן הדבר מותר ובאיזה אופן הוא אסור.

ועל זה כתב רבינו זרחיה הלוי ז"ל בספרו "המאור הקטן" (שבת טז: מדפי הרי"ף) חרוז בחרוזים (גרואמען): ויש אומרים כי תקנת רבותינו היא לענג את השבת בחמין, וכל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, ואם מתיתעסקו בו עממין, ולהזמין לבשל להטמין, ולענג את השבת ולהשמין, הוא המאמין, וזוכה לקץ הימין, ויש מן החכמים אומרים על השמאל שהוא ימין, אנו קורין עליהם מי יתן החרש תחרישון ותהי לכם לחכמה.

הוי אומר: ההיתרים שהתירו חכמים איך להטמין את התבשיל מבעוד יום כדי שיישאר חם עד לבקרו של שבת, אינם היתרים בלבד, אלא מצווה לסמוך עליהם

¹² להגאון רבי יעקב שלום סופר זצ"ל ממלא מקום אביו ה"מתנה חיים" זצ"ל ברבנות קהל הארטאדאקסען בעיר מלוכה פעסט.

פנים וחם (ואיך יתכן שבשבת לא יאכל כמו כן תבשיל חם?), ובשבת תקנו חכמים לטמנו מבערב כדי שישתמר המאכל בחמימותו ויהיה חם בשבת, ואיכא בהא מילתא עונג שבת. ורוב מן החיצונים תלמידי בייתוס, יהיה אהליהם לנתוץ וירקבו עצמותם, אשר הטעו את כל הטועים והזונים אחריהם להטעותם שהחמין אסור בשבת, ותיפח עצמותיהם, שהרי המאכל עצמו שיניח אדם מבערב על גבי גחלים, לא אסורו רבותינו אלא מטעם שמא יחתה בגחלים, אבל איסור אין בו מן התורה, והילכך כל שאינו אוכל חמין בשבת, בר נידוי הוא ודרך מינות יש בו, וצריך להפרישו מקהל ישראל. אבל מכל מקום יש לנו לדקדק אחריו אי משום חולי הוא או משום פנים אחרים, כגון שאינו תאב לאכול מאותו מאכל ואינו מניחו משום צד מינות, אז אין לנו להוכיחו בכך. אבל מכל מקום יש לנו לזרוז ולהודיעו להתרחק מאותו דרך, ולהכריח עצמו כדי שיענג את השבת כדרך שתקנו חכמים בהטמנת חמין.

מבואר מדבריו (וכן פירש ב'עתיים לבינה'¹⁴), שהבייתוסים ביקשו למשוך אליהם אנשים מישראל בדבר זה על-ידי הפצרות ופיתויים, והחכמים יצאו כנגדם במלחמת חרמה כדי להקטין את השפעתם על היראים. ונמצא, שאם כי בתחילה היה ענין אכילת החמין משום עונג שבת בלבד, עם היווצרות המחלוקת בין החכמים

חמין כדי שלא יצטרכו לבדוק אחריו, ובלשונו: "אע"פ שהם מזיקים לו חיישינן כיון שתיקנו כן חז"ל, ולא יפחד שיזיק לו כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, וחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה". ולפי לשון הרמ"א יוכל שפיר להסתפק באכילת צונן, כיון שאינו נמנע מאכילת חמין בסברו שהן אסורין, אלא מחמת חלישות גופו. וכמו שהביא שם ה"מגן אברהם" בשם ה"מטה משה": "אבל מי שמזיק לו החמין, מותר לאכול צונן".

עוד זאת מבואר בספרים שאת החמין יש לאכול בבוקר דווקא, ושטעם זה הוא נקרא "טשאלנט" שפירושו "שלן", וזאת כדי שיהיה ניכר לכל שהטמינו אותו כדעת חכמי התורה, וגם כדי לכבד את סעודת היום דווקא בחמין ולקיים בכך את מה שאמרו חז"ל (פסחים קה, א): כבוד יום עדיף מכבוד לילה.

סמלו של הדוגל בשיטת חכמי התורה

וכדי להבין ביתר ביאור מדוע יצא קצפם של הראשונים כמלאכים כנגד הנמנעים מאכילת חמין בשבת, יש להעתיק לשונו של רבינו יהודה אלברצלוני ד"ל¹³ ב'ספר העתים' (סי' טז): הטמנת חמין תקנה גדולה היא דתקינו רבנן משום עונג שבת, שהרי כל ימות החול אוכל אדם תבשיל מכל

¹³ מגדולי חכמי ספרד בזמן הר"ן מייגאש, נקרא גם בתואר 'נשיא' בהיותו מזרע רב חזקיה ראש גלות תלמיד רבינו האי גאון שבניו ברחו לספרד אחרי שנהרג על קידוש ה'.

¹⁴ להגאון מקיטוב' רבי יעקב שור זצ"ל תלמיד ה'שואל ומשיב', שימש ברבנות בכמה קהילות ובסוף מילא מקום אביו הגה"ח רבי אלישע יצחק שור זצ"ל ברבנות קהילה בקיטוב.

כזאת, כאשר הצדוקים באים להחדיר בקרב בית ישראל חומרות חדשות מבית היוצר שלהם, יוכל לצאת מזה ח"ו הרס לתורת ה', לכן הרימו קולם בזעקה ולחמו בהם בכל כוחם.

סגולה לחיזוק האמונה

ובספר "דרכי חיים ושלום"¹⁵ הביא משם הרה"ק רבי שלמה ממונקאטש זי"ע, שמזה שאנו רואים שהנמנע מלאכול חמין בשבת יש בו חשש אפיקורסות, מזה נוכל ללמוד, שמי שאינו נמנע אלא אוכל חמין בשבת, חזיק בכך את אמונתו, ומידה טובה מרובה.

אוכל לו האדם טשאלנט בשבת קודש, כסבור הוא שהוא אוכל אותן מפני שאביו אכל אותן או מפני שכך היא דרכה של שבת קודש לבוא עם טשאלנט, ואינו יודע מאומה מה מתחולל אז עם נשמתו. אך מעתה יידע, שבאכילת הטשאלנט חזיק את אמונתו, אמונת החכמים הצדיקים.

שבות כאילו כל מלאכתך עשויה

ובספר "אור הישר והטוב", ליקוטים מהרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע, הביא רעיון נחמד מדוע אכילת הטשאלנט מחזקת גם את האמונה בה', ואלו דבריו: מדרך בני אדם לתלות הכל במעשיהם הטובים, ואפילו האנשים החרדים לדבר ה' שאינם עושים רעש מהצלחותיהם, נופלים בכך כפעם בפעם, בהרגישם שהדבר הנאה והמתקבל

והבייטוסים, הפך ענין אכילת החמין לסמלו (סימבאל) של היהודי החרד לדבר ה' והדוגל בשיטת חז"ל, ומאז כל הנמנע מלאכול את החמין חושדים בו שמא מין הוא.

חכמי התורה יצאו בחרב ובחנית

בנגד החומרות

כדאי לציין לזה מה שכתב בספר "פני יהושע" (ריש יומא) על המשנה במסכת פרה (פ"ג מ"ז): "מטמאין היו את הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו, להוציא מלבן של צדוקין, שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית", ואלו דבריו: לכאורה יש להבין מדוע נכנסו אתם למלחמה? הלא יותר טוב היה להם להתעלם מהם עד שהיו מתבטלים מן העולם! אך התשובה היא, שאם היו באים הצדוקים להקל על דברי חכמים, באמת היו החכמים שותקים כדי להתעלם מהם, אבל כיון שבאו להמציא חומרות חדשות, חששו חכמים עד מאוד שאחרים ילמדו מהם וייתפסו ברשתם, ולכן יצאו כנגדם במלחמת חרמה.

ידעו חכמינו שבני ישראל תשוקתם גדולה לקיים מצוות התורה למהדרין מן המהדרין, ואשר לכן כאשר יתעורר הספק על דבר מה, וכגון לענייננו על היתר שריפת הפרה בכהן טבול יום או על היתר הטמנת חמין מבעוד יום, מיד יקפצו רבים ויאמרו: אם ספק יש בדבר, מה לנו להכניס את ראשונו בספק? הבה ונפרוש ונצא ידי כל הדעות והשיטות. אמרו החכמים: אם נשתוק לעת

¹⁵ מנהגים פסקי הלכה ונוסחאות של הגה"ק ה'מנחת אלעזר' ממונקאטש זי"ע בתוספת מקורות ומראה מקומות, לתלמידו הגה"ח רבי יחיאל מיכל הלוי גאלד זצ"ל בעל מח"ס 'מאסף לכל המתנות' על הלכות ציצית ותפילין.

מלאכול חמין בשבת, שבמותם יתעסקו בהם עממין, שדבר זה מן התימה שכל-כך יפריז במידתו כלפיהם. אין זה, כתב בליקוטי מהרי"ח, אלא שיש בענין אכילת החמין עוד טעמים כמוסים על-פי סוד, טעמים שאותם בעל המאור לא גילה לנו.

אכן לאחר שראינו את דברי הצדיקים ולמדנו כי אכילת הטשאלנט יש בה כדי לחזק, הן את האמונה בה' והן את האמונה בחכמים, בבחינת "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", די לנו בכך להבין, גם בטרם נדע את הסודות הכמוסים, על מה יצא קצפו של בעל המאור כנגד הנמנעים מאכילת חמין, שהרי האמונה יסוד הדת היא.

והלא כל ענין שמירת השבת ואכילת הסעודות בשבת, הוא להשריש בלבנו שבששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש, ובכך לחזק אצלנו האמונה בה'. ואם כן עלינו להוסיף ולהגביר את האמונה על-ידי קיום רצון ה' שאמר "שבות כאילו כל מלאכתך עשויה". וכמו שהרחבנו בזה בשיעור האחרון על אמונה ובטחון, שזו תכלית השביתה בשבת, להניח הכל מאחורינו ולהשען על אבינו שבשמים שיספק לנו כל צרכינו, ומזה נלמד לנהוג כן גם בימות החול עד שגם בהם נעשה רק את המוטל עלינו ונשען על ה' שיביא כל צרכינו עד לפתח בתינו.

וזה מה שאמר לנו הרה"ק מליסקא זי"ע, שכאשר נאכל טשאלנט בשבת באופן שלא נדע מתחילת הטמנתו כיצד ייראה בשעת הסעודה, נחזיר בכך בלבנו את

שיצא מתחת ידיהם, הוא תוצאת השתדלותם הרבה בדבר. ולכן אמרו חכמים שיקיים האיש היהודי בעצמו "שבות כאילו כל מלאכתך עשויה" לא רק בענייני הפרנסה, אלא גם בענייני אכילתו. ועל כן אמרו לו שיטמין תבשיל בשר מבעוד יום, באופן שלא יוכל לדעת מראש מה תהיה תוצאתו לאחר שיעבור עליו הלילה, ורק למחר בסעודת היום, יפתח את הקדרה ויראה איך יצא דבר מאת ה'.

וסיים הרה"ק מליסקא זי"ע: "לפיכך אכילת הטשאלנט סגולה לאמונה, ומי שאינו מאמין בזה, צריך בדיקה שמא מין הוא".

הבין הרה"ק מליסקא שזהו הפירוש במה שכתב בעל המאור על הנמנע מלאכול חמין בשבת, שהוא חשוד במינות, כי אדם זה מגלה דעתו שאינו יכול להשהות את תבשילו למשך ארבע עשרה שעות, ולאחר מכן לבוא לראות מה בישל בשבילו השי"ת. הוא מוכרח לעמוד על המשמר ולשלוט על שלבי הבישול מהחל ועד כלה, ואם כן חשוד הוא במינות.

רצון חכמים היה, שמאז שמטמינים את הקדירה, נסיח דעת ממנה, ונלך להתעסק בשירות ותשבחות מבלי לפתוח בכל עת את הקדרה לראות מה מצב הטשאלנט המתבשלים בה, וכשנבוא בסעודת היום, נפתח ונגלה תבשיל נפלא עם תבלין ושמו שבת.

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

ב"ליקוטי מהרי"ח" כתב על התבטאותו של בעל המאור כלפי הנמנעים

ידי אחד מן החסידים, היות שבנו ממאן לאכול קוגל בשבת, אם צריך הוא לכפות עליו האכילה, והשיב לו בקדושתו, שיכפה עליו האכילה, כי אלמלא כן יבוא ח"ו לידי שמד.

משראה הבני יששכר שהשואל עומד נדהם נוכח תשובתו, פתח וסיפר: כומר אחד התעורר באחד הבקרים והחל לדרוש בפני תלמידיו על דבר אמיתות דת הנצרות, ואז אמר: ואם תשאלו הלא היהודים פקחים וחכמים הם, ואיך יתכן שהם אינם מכירים במסקנתי הפשוטה? התשובה היא, שמנהגייהם השונים אינם מניחים להם להרהר על אמונתם, שהרי בימות החול הם טרודים על המחיה ועל הכלכלה, ואף באותן שעות שאינם עסוקים בהן במלאכת כפיים, הלא הם עסוקים בהן בתפילה כפי שתיקנו להם חכמיהם, ואף בשבת שבה הם שובתים מכל מלאכה, באו חכמיהם ותיקנו להם בתחילה שילכו לבית הכנסת ויארילו בו בתפילה, ולאחר מכן יבואו לביתם ויאכלו מאכלים שמנים וכבדים כמו קוגל וטשאלנט, ועל ידי זה הם נופלים למיטותיהם וישנים עד זמן מנחה ואין להם זמן להרהר על אמונתם. וכל זה, אמר הכומר, תיקנו להם חכמיהם מפני שרצו שלא יהיה להם זמן להרהר באמונתם, כי ידעו שאילו היו מהרהרים בה, היו באים למסקנתי (עפ"ל דכומר).

אמר הבני יששכר לשואלו: ממה שהכומר ידע שהאמונה תלויה באכילת

התחושה "כאילו כל מלאכתנו עשויה", ונקיים בזה את תכלית השבת. ובוודאי גם חיזוק האמונה בחכמים, כדברי הגה"ק ממונקאטש זי"ע, תועיל לנו לענין זה, שהרי ידוע שהאמונה בחכמים מביאה לאמונה בה', כי על-ידי האמונה בחכמים הוא מרגיל את עצמו להכנע ולוותר על ה"אני" שלו¹⁶.

חובת הינוך באכילת טשאלנט

כשנשאל הגה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע אם צריך לחלק טשאלנט לילדים הקטנים, השיב: היות שאכילת הטשאלנט בשבת היא אחת מהיסודות באמונה, יש בה משום מצות חינוך וחובה לחלק טשאלנט גם לילדים הקטנים.

והנה מדברי הצדיקים נראה בעליל שאכילת הטשאלנט יש בה כוח סגולי להשריש האמונה בלב, ואשר לכן גם מי שיאכל מבלי להבין טעם הדבר, תשפיע עליו האכילה לחזק את האמונה בלב. הן ודאי מי שיבוא להסביר פנים לבניו ויבאר להם טעם אכילת הטשאלנט מפני שאנו נוהגים בזה כנגד שיטת המינים מחמת אמונתנו בה' ובחכמיו, ברוך ייאמר לו, שהרי אז יתעוררו חושיהם על-ידי אכילת החמין תוך כדי דיבורי האמונה ותשתרש האמונה בלבם ביתר שאת.

בעל כרחו יספר שבהו

בספר "שיח צדיקים" (אות לד) הביא מהאדמו"ר מטאהש זי"ע, שהיה רגיל לספר, שפעם נשאל הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע על-

¹⁶ ראה בספר בעל שם טוב (עקב).

אחת של בעלי תשובה, שכאשר הכניסו את בניהם לעול תורה ומצוות, הזמינו את כל ידידיהם וקרוביהם - ובתוכם רבים שעדיין היו רחוקים משמירת תורה ומצוות - לשבת עליה לתורה בבית מלון. בהזמנה הדגישו שמי שאינו יכול לבוא לכל השבת מתחילתה ועד סופה, יעשה טובה וישאר בביתו, ובזה ביקשו למנוע אותם מלנסוע בשבת.

הרב וואסערמאן עצמו היה אף הוא מקורב למשפחה זו, אבל מסיבה כל שהיא לא היה יכול להשתתף עמהם באותה שבת. דיבר ביום השישי עם אם המשפחה, בירכה בברכת מזל טוב והתנצל בפניה על שלא יוכל להשתתף עמהם בשמחתם. אחר כך שאל אותה אם הכינה טשאלנט לסעודת היום. השיבה "לאו", והסבירה שאינו מתאים לקרובי משפחתה באשר לא יבינו תבשיל זה מה משמעו ואפשר שיסלדו ממנו. והוסיפה שאין לו לדאוג כי יהיה שם בשר, אלא שיהיה צונן. אמר לה הרב: עם כל זה תראי להכין טשאלנט. האשה שמעה וקיבלה....

ויהי בבקרו של שבת, ראו זוג אחד מקרובי המשפחה נכנס לחדר הסעודות, והנה ראו את האשה פונה לפתע אל בעלה ואומרת: "אינני יכולה להשאר כאן אף לא רגע אחד", ומיד הם שבו על עקבותיהם ונעלמו מבית המלון.

במוצאי שבת התקשרו אליהם לשאול, מה זה ועל מה זה שעזבו את בית

הקוגל והטשאלנט, יכול אתה להבין עד כמה אמת הוא הדבר.

אומות העולם מדברים ואינם יודעים מה מדברים

והגם שהכומר דיבר דיבורי הבל ורעות רוח, מכל מקום הוציא הבני יששכר מדבריו את נקודת האמת. ויש להטעים זאת על-פי מה שאמר הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, שבימי הספירה כולם מונים וסופרים חמישים יום, כי כל העולם כולו מכין את עצמו לקראת קבלת התורה, ואפילו אומות העולם סופרים, אלא שהם עצמם אינם שמים לב איך תוך כדי פטופטיהם הם סופרים את הימים שצריך לספור לקראת קבלת התורה, מפני שהם בצד הקליפה. והוכיח זאת הרה"ק מקאריץ לתלמידיו כאשר דיבר אז עם ערל אחד, ותוך כדי הדיבורים שמעו את הערל מזכיר מספר 24, המספר שאותו מנו אז לימי הספירה (ט' אייר).

אף כאן, היות שהקוגל והטשאלנט מונח בהם יסוד לחיזוק האמונה, גם הכומר מרגיש זאת, אלא שבהיותו בצד הקליפה, אינו מבין מה הוא מרגיש ולכן הוא עוטה אותו בדברי בלע וכזב.

הטשאלנט שהחזירו בתשובה

הגה"צ רבי שמשון פינקוס זצ"ל, רב עיה"ק אופקים ת"ו סיפר באחת מדרשותיו מה ששמע מהגאון רבי אלעזר שמחה וואסערמאן זצ"ל¹⁷: היה היתה משפחה

¹⁷ בנו בכורו ותלמידו של מרן הגה"צ רבי אלהן וואסערמאן זצוק"ל, הקים ישיבות אור אלהן – אהל תורה בקליפורניה ובירושלים עיה"ק ת"ו.

ברגשותי ונאלצתי בעל כרחי לעזוב את בית המלון.

הפטיר הרב וואסערמאן: זוג זה שעברו שבעה מדורי גהינום, חזרו בתשובה בעקבות מעשה זה, בתם נישאה לבחור בן תורה, והוקמו בית לתפארת בית ישראל.

יכולים היינו להביט על הסיפור במבט שטחי בלבד ולתלות הכל בעניינים הרגשיים של הנפש. אבל לאחר כל המקורות שראינו, שבטשאלנט מונח לעורר את האמונה העמוקה שבלב, מבינים אנו שזה גם מה שאירע במעשה זה, כאשר הטשאלנט חיזק בהם את האמונה וקירבו אותם לבית ה'.

המלון בעיצומו של שבת בטרם התחילה הסעודה. סיפרה האשה בקול חנוק: נקרעתי מזרועות הוריי בהיותי בת שש בלבד, שהייתי במחנות המוות, ובתום המלחמה באתי לאמריקה. מחמת הצרות שעברו עלי, פרחו לי כל הזכרונות מראשי. הלכתי למומחים ובעלי מקצוע שיעזרו לי להעלות בזכרוני את מה שארע עמי קודם שנקרעתי מזרועות הוריי, אך ללא הועיל. הכל נמחק ממוחי. והנה, כיון שנכנסתי בשבת בבוקר לחדר הסעודות והרחתי את הריח של טשאלנט, מיד נזכרתי שהוציאו אותי מבית הוריי בשבת בצהריים כשבבית הופץ ריחם של הטשאלנט, ויחד עם זכרון זה עלו צפו לי במוחי כל זכרונות ילדותי. לא יכולתי לעמוד

הילולא דצדיקיא

הרה"ק רבי יהושע בהרה"ק רבי מאיר מדזיקוב זיע"א

בעל "עטרת יהושע"

שאמרו "מברכין על הרעה כשם שמברכין על הטובה", והרי הוא יוצא לגמרי מכליו. אחר הוא מכה על חטא ושואל את עצמו: "מה עשית? והלא למדתי שצריך לקבל יסורים באהבה? וכי לא תהיה מעתה שום תועלת בלימודי ח"ו?!" על כן הוא ניגש אל חבירו אשר גם אותו פוקדים יסורים ומכאובים, ומחזקו בדיבורי אמונה: "קבל נא את יסוריך באהבה ותן תודה על ה' גם על הרעה כי הכל לטובה", ואז הוא מתנחם בלבו שאם לא הועיל לימודו לעצמו, לכל הפחות הועיל לאחרים...

נתכוון בזה, שלימוד הבטחון צריך להועיל ללומד עצמו ולא לאחרים. ואדרבה, כשהדבר נוגע לאחרים, יש לפעמים להשתמש במידת האפיקורסות כדברי הבעש"ט הקדוש. ובספר "מכתב מאליהו" כתב לבאר מדוע באמת כשהדבר נוגע לאחרים צריך להשתמש במידת האפיקורסות, והרי סוף כל סוף גם הם מחויבים להחזיק במידת האמונה? וביאר כי הנה עלינו מוטל לדבק עצמנו במידותיו של הקב"ה, מה הוא מרחם על הבריות אע"פ שאינן כדאים אף אתה מרחם על הבריות אע"פ שאינן כדאים, ולכן כל שהדבר נוגע לעצמך, עליך להתדבק בבוראך על-ידי מידת האמונה, אבל כשהדבר נוגע לאחרים, עליך להתדבק בו על-ידי מידת הרחמנות,

שם את רודפי הכבוד לחוכא וטלולא היה נכד הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זיע"א, וירש ממנו את שנינותו וחריפותו, אותן ניצל כדי להורות דרך תיקון לאחרים.

אחד מהדברים שהיה קשה לו לסבול, הוא הרדיפה אחר הכבוד. התבטא פעם לאמר, שישנם מיושבי מזרח, שכאשר קוראים אותם לעלייה לתורה, עושים את עצמם כאילו שקועים בדברי ה'אור החיים' הקדוש על הפרשה וכאילו לא שמעו את ההכרזה, וכל זה כדי שיכריזו את שמם בשנית. וכשהם מתנערים ממקומם והולכים הם מתפללים בלבם, שתתפסנה ציציותיהם באחת הספסלים, כדי שישתהו בהליכתם ויכריזו אותם בשלישית.

בטח בה' ועשה טוב

עוד מסר משמו הרה"ק רבי צבי הירש מרודניק זי"ע שאמר: יושב לו בעל הבית ולומד בספר חובת הלבבות מענין קבלת יסורים באהבה, ומשריש בלבו שאסור להתרעם על מידותיו של הקב"ה, אלא תמיד צריך לומר "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, א-ל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא". אולם כל זה רק עד שפוקד אותו דבר מה, אך כיון שפוקד אותו דבר מה, כגון איזה הפסד ממון, שוכח הוא על אתר מכל מה

כיאות? ! עד כאן המעשה.

הסביר על כך נכדו רבי יהודה מדז'יקוב זיע"א: יהודי זה הסתכל בעצמו וראה שהוא מסודר כבר בכל העניינים, ילדים, פרנסה, בריאות וכו', והבין שחסר לו רק הדבר האחרון, תיקון לנשמתו, ושאם ישיג גם את זאת, יהיה מסודר לחלוטין. לכן בא אל הרבי לבקש תיקון, כסבור שהרבי יבקש ממנו נדבה קטנה תמורתו או יציע לו לומר כמה פרקי משניות כל יום. אך הרבי הסתכל והבין שחסר לו לב נשבר וכלי לב נשבר לא ישיג תיקון לנשמתו. על כן אמר לו מה שאמר כדי שלכו יישבר בקרבן. אך הוא, במקום לקבל את דברי הצדיק, נעשה ברוגז והלך לו.

וכמו שהוא מרחם על האדם אע"פ שאינו לומד חובת הלבבות, אף אתה רחם על חברך אע"פ שאינו לומד חובת הלבבות.

הטאת עד כה – תמשיך לחטוא

פעם שהה הרה"ק מדז'יקוב זיע"א בעיירת מרפא ופגש שם את הגאון מטשעבין זצ"ל. כאשר דיבר עמו בלימוד, נתפעל מאוד מגודל ידיעותיו ומעומק חריפותו ועמקותו, ונתן לו הורמנא. אחר חלף לידם יהודי, אמר הרבי מדז'יקוב לגאון מטשעבין: הרואה הנך יהודי זה? לפני שנים אחדות הגיע אלי וכתב לי שיש לו ב"ה הרבה ילדים ושזכה להשיאם ולרוות מהם רוב נחת, ועתה הוא רוצה גם תיקון לנשמתו. אמרתי לו: חטאת עד כה, תמשיך לחטוא גם הלאה! נעשה הוא ברוגז עלי ושוב אינו מגיע אלי. וכי לא עניתי לו

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

הילולא דצדיקיא

הרה"ק רבי אריה לייב ב"ר חיים ליפשיץ מבריוגל

זיע"א – ה"אריה דבי עילאי"

נסתלק לגנוי מרומים ביום י"ז בטבת ה'תר"ז

כתב בספרו "דברי תורה": שמעתי מפה קדוש **הסבא קדישא משינאווא** זי"ע על הכתוב (תהלים מה, יא) "שמעי בת וראי והטי אזנך", בת זו כנסת ישראל כדאיתא במסכת חגיגה (ג, א): מאי דכתיב מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב - כמה נאיך רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל. בת נדיב - בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלוקי אברהם. אמר דוד המלך: שמעי בת וראי, כשאתה בא ללמוד תורה, תלמד תחילה תורת הנגלה שנאמר בה "תא שמע", ורק לאחר מכן תלמד פנימיות התורה, כדוגמת ספר הזוהר, שנאמר בה תדיר "תא חזי" 18. והטי אזנך – לאחר שלמדת פנימיות התורה, הטי אזנך לחזור אל תורת הנגלה ולהבין גם אותה על-פי פנימיות התורה 19.

הוסיף הגה"ק ממנוקאטש: אם כי נדפס

חזי מאן דאסהיד על קדושת תורתו

היה מגדולי צדיקי החסידות ומפורסם היה בכוח תורתו, ואף הותיר לנו למחיה את חידושי תורתו המודפסים בספרים: 'חידושי אריה דבי עילאי' על הש"ס, 'ארי שבחבורה' על מסכת כתובות, 'שו"ת אריה דבי עילאי' ועוד.

חזי מאן דאסהיד על קדושת תורתו. היה זה חתנו הגה"ק ה'דברי יחזקאל' משינאווא זי"ע שאמר: "איניי מסתכל בספרי חכמי דורנו, כי אם בספר חותני אריה דבי עילאי אשר מקדש ומטהר את הנשמה דוגמת הגמרא", וסיים: "און דער חתם סופר איז זייער בטעמ'ט" [גם ספרי החתם סופר נחמדים מאוד].

שמעי בת וראי והטי אזנך

הגה"ק ה'מנחת אלעזר' ממנוקאטש זי"ע

¹⁸ וכבר פירשו הצדיקים בטעם שינוי הלשון, כי מי שלומד פנימיות התורה בקדושה ובטהרה, זוכה לגילוי אלוקות עד שהוא משיג את התורה בבחינת ראייה ולא רק בבחינת שמיעה.

¹⁹ דוגמא לדבר נודמן לי לראות בספר "חסד לאברהם" בטעם החילוק בין שחיטת הבהמה ששוחטים בה את שני הסימנים, לבין שחיטת העוף ששוחטים בה רק סימן אחד, כי מי שפגם גם בדיבור וגם באכילה, דהיינו גם בקנה וגם בוושט, מתגלגל בבהמה, ולכן יש לשחוט את שני הסימנים שלה כדי להביא את הנשמה המגולגלת בה אל תיקונה, ומי שפגם רק באחד מהם, מתגלגל בעוף, ולכן די לו לעוף בשחיטת סימן אחד.

ונפלא הדבר, שבמסכת חולין דנה הגמרא אם בעוף צריך לשחוט את הוושט דווקא או שאפשר לבחור באחד מהסימנים בלי חילוק בין זה לזה, ולפי הספר "חסד לאברהם" יש להבין שעל-פי הנסתר הנידון הוא מי מתגלגל בעוף, אם רק מי שפגם באכילה בלבד או גם מי שפגם בדיבור בלבד.

הגאון הישועות יעקב' זצ"ל אבד"ק לבוב. הישועות יעקב' עיין בשאלה, ערך תשובה על-פי כללי הפסק והוציא את פסקו להתיר את העגונה מכבליה, והנה התשובה מופיעה בספרו אבן העזר סימן ח.

כשתשובה זו בידו, הלך המלמד שש ושמה, והמתין לשעת הכושר, לשעה שבה האריה דבי עילאי' לא יהיה בעיר. ואכן כשפעם נסע האריה דבי עילאי' מהעיר, הלך המלמד ונשא את העגונה באין מפריע. כשחזר האריה דבי עילאי' ושמע על המעשה אשר נעשה, הזמין אליו את המלמד לשאול מדוע עשה את הנבלה הזאת. הצטדק המלמד בהוציאו את תשובת הישועות יעקב' להיתירא. שלח האריה דבי עילאי' להודיע לישועות יעקב' שלפי ההלכה יש לאסור את האשה להנשא, אך הישועות יעקב' עמד על שלה שיש להתירה.

נדמנן אז הצדיק רבי מרדכי דוד מדאמבראווא זי"ע, מתלמידי החוזה, אצל האריה דבי עילאי'. אמר לו האריה דבי עילאי': טוב שבאת כי רוצה אני שתעזור לי לערוך תשובה לישועות יעקב. התיישב הצדיק מדאמבראווא לעיין בנידון, אך גם הוא יצא לו לפי כללי הפסק להתיר את האשה מכבליה...

לא עברו ימים מועטים והנה חזר בעלה של העגונה ותהום כל העיר. לימים נקלע האריה דבי עילאי' בלבוב ונתאכסן בבית המרא דאתרא הישועות יעקב', כאשר הישועות יעקב' בכבודו ובעצמו עמד מעליו לשרתו.

לאחר שנח האריה דבי עילאי' מטרתו הדרך, התיישב הישועות יעקב' ליד מיטתו ובכה מאוד באמרו שכפי הנראה אין מרוצים בשמים מתורתו, שהרי הוא פסק להתיר את

דיבור קודש זה בספר "דברי יחזקאל" מליקוטי תורתו של הגה"ק משינאווא זי"ע, הלא נודע ומובן עד כמה חביב דבר שנשמע מפי הצדיק בעצמו יותר ממה ששמע הכותב ומדפיס, כי הכותב ומדפיס אפשר שישמיט דברים שאינם לפי רוחו.

וכדי להראות ששמע בעצמו דיבור קודש זה מפי הגה"ק משינאווא זי"ע, הביא תוספת דברים שלא נדפסה בספר דברי יחזקאל, וכה כתב: באותה שבת שהגה"ק משינאווא זי"ע אמר דיבור קודש זה, הוסיף להביא דוגמא מחותנו הראשון האריה דבי עילאי', אשר דרכו בקודש היה לאחר סעודת ליל שבת קודש, ובפרט בלילות החורף הארוכים, ללמוד גמרא עם ספר מהרש"א, והגם שהיה נראה שהוא לומד אותו באופן הנגלה, לא כן היה, אלא למד אותו על-פי פנימיות התורה, שהרי כן העיד עליו אבי הגה"ק מצאנז זי"ע (כך דברי הגה"ק משינאווא זי"ע), שכל מה שהוא לומד, ואפילו בימות החול, הוא לומד על-פי פנימיות התורה.

הרה"ק רבי משה מראזווארוב זי"ע אמר לבנו הרה"ק רבי יצחק מסטוטשין זי"ע: דע לך, שהאריה דבי עילאי' הוא קומה שלימה מתנא לעילא ומעילא לתתא וכל שערה משערת ראשו היא בלתי לה' לברו.

ויכוח בפסק הלכה עם הישועות יעקב הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זי"ע סיפר (י"ג אורות): כשהאריה דבי עילאי' ישב על כס הרבנות בעיר בריגל, נתעוררה שם שאלה בענין עגונה אחת שביקשה שיתירו אותה מכבלי עיגונה, והאריה דבי עילאי' מיאן להתירה. היה שם מלמד אחד אלמן שביקש לישא את האשה העגונה, שלח לשאול את פי

האשה לנישואין והנה בא הרוג ברגליו.

והודיע לו עוד שגם הוא יהיה בשעת הדרשה.

הניח עליו ה'אריה דבי עילאי' את ידו הקדושה וניחמו, וכך אמר: תנוח דעתך כי כיוונת אל האמת לפי כללי הפסק, ומה שלא רציתי להתירה, היה זה ענין נסתר (רבי'שע מעשה).

ויהי ביום השבת לאחר התפילה, ה'אריה דבי עילאי' נעמד על הבימה, התחיל במשנה הראשונה של מסכת קינים ואמר ללומדים: "רשאים אתם לשאול ולהקשות ככל אשר תרצו". התחילו הלומדים לשאול ולהקשות ככל אשר לא-ל ידם, וכל-כך גבר השאון בבית המדרש, עד שהמרא דאתרא נאלץ להשתיק את הלומדים כדי שהדרשן יוכל להתחיל בדרשתו.

בנוסח אחר הביא ב"שיח זקנים", שה'אריה דבי עילאי' וה'ישועות יעקב' התווכחו בענין דינה של העגונה עוד בטרם בא ההרוג ברגליו, ועלה בידי ה'ישועות יעקב' להוכיח את צדקת דעתו. אמר לו ה'אריה דבי עילאי': וואס טויגט מיר די אלע פשעטלאך? ער לעבט דאך! [מה יועילו לי כל הפלפולים? הלא הבעל חי!].

כיון שחזר השקט בבית המדרש, פתח ה'אריה דבי עילאי' ואמר: "ומלבד כל אותן קושיות ששאלתם, ישנן עוד כמה קושיות שנתעלמו מכם". הוא מנה עוד כמה קושיות עצומות, ואז פתח את פיו בחכמה ודרש בעמקות ובחריפות עד שלהשתוממותם הגדולה נתיישבו כל הקושיות אחת לאחת. והוסיף לדרוש עוד על-פי דרכו בחריפות עצומה, עד שהלומדים איבדו את מהלך מחשבתו ולא היו יכולים יותר להחזיק את ראשם. אז נעמד המרא דאתרא וקרא: דיין בזה, דיין בזה כדי להוכיח שקיים כח התורה אצל החסידים.

הדרשה שהוכיחה שקיים כוח התורה אצל החסידים

רבו ה'חזוה' מלובלין ז"ע שלח אותו פעם, שילך אל ש"ב הגאון הגדול רבי עזריאל הלוי הורוויץ זצ"ל המכונה ה'ראש הברזל', שהיה אז המרא דאתרא בלובלין וביקש ממנו רשות לישא דרשה בקהל עם, וכל זה כדי להודיע לרבים שקיים כח התורה אצל החסידים.

ומה נפלאות לשונו הטהור של ה'אריה דבי עילאי' בחידושו תחילת מסכת קינים: לזכרון שכל ענין הלז (כל החידושים שאני מעלה כאן על הגליון) נכתב משנים מרובות ובימי הנערות והילדות, ולא מיבעיא שלא עיינתי בפירוש הרא"ש למסכת קינים וגם לא בספר שמבעל התשב"ץ, וגם לא בספר 'נטיעה של שמחה', כי לא היו תחת ידי הספרים ההם... ועכ"פ להיות לזכרון שבאם אזכה לעיין מחדש בדברים הללו, שצריך אני לעיין בכל הספרים הנזכרים, וגם אפשר עוד באיזה מקומות.

הלך ה'אריה דבי עילאי' אל ה'ראש הברזל' וביקש שיאסוף את כל קהילתו ביום השבת כי הוא רוצה לשאת בפניהם דרשה. היות שראש הברזל ביקש להוכיח שאין כח התורה אצל החסידים, אמר לו לאריה דבי עילאי': אעשה כדברך, אבל אני אודיע לך מיד קודם כניסת השבת באיזה סוגיא לדרוש.

בערב שבת הודיע לו ראש הברזל שידרוש במסכת קינים, המסכת הקשה שבש"ס,

לזה? איך יתכן שזה שחבט ברגלו של הגענעראל העליון, לא נעשה עמו כלום, וזה שלא נגע בזכוב וכל חטאו אינו אלא מפני שהתעלם מחייל זוטר, נגזר עליו מיתה? הלא איפכא מסתברא!

והתשובה לזה: זה שחבט ברגלו של הגענעראל, לא עשהו בכוונה, ואם כן יכול הוא להתפייס אתו. מה שאין כן זה שעבר את הגבול בזדון מבלי ליטול רשות, הדין נותן שהיות שהוא מתעלם מן החוק, אחת דתו להמית.

והנמשל: מי שעשה דבר מה שהוא כנגד רצון הבורא, הגם שציער בזה את השכינה ולפעמים אף דחק את רגליה, מכל מקום הוא נחשב כרץ בדרך ונתקל בגענעראל העליון, שהרי לא עשה מה שעשה במתכוון אלא מחמת רוח השטות שנכנסה בו. ועל כן יכול הוא להתפייס עם הקב"ה, והקב"ה יקבל את תשובתו.

שונה הדבר בכיסוי הראש שאינו דבר קשה לעשותו, והוא מורה על קבלת עול מלכות שמים, ולכן כשהאדם הולך בגילוי הראש, הרי הוא מכריז בראש כל חוצות שהוא פורק מעליו עול מלכות שמים, ואם כן הגם שעצם גילוי הראש אינה עבירה גדולה, עונשו גדול על זה שהוא מצהיר בהסירו מעליו את כיפתו, שאינו חפץ בעול מלכות שמים.

בשרבי יוחנן הביא לו חבר

ה'אריה דבי עילאי' לא היה מצרף לחבורתו את כל מי שרצה, כי אם אנשי מעלה החפצים להתקרב אל ה' בדרך החסידות²⁰.

ביאור תומרת ההליכה בגילוי הראש על-פי משל

ידוע היה ה'אריה דבי עילאי' בחריפותו ושנינותו, וכן היה ידוע כממשיל משלים, והנה לפנינו אחד ממשליו, כפי שנמסר על-ידי הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זי"ע:

פעם נשאל ה'אריה דבי עילאי': מדוע כשילד מסיר את הכיפה מראשו, תיכף ומיד זועקים מר, והרי לא נכתב בשום מקום בש"ס ובפוסקים הראשונים שיש איסור ללכת בגלוי הראש?

המשיל ה'אריה דבי עילאי' את משלו: הגענעראל העליון של צבא עסטרייך טייל פעם בניחותא ברחובות העיר וויען, והנה נתקל בו אחד שהיה רץ למלאכתו ונחבטה רגלו של הגענעראל. נפל האיש לרגלי הגענעראל והתחנן בפניו שיסלח לו, באמרו לו שלא חבט בו בכוונה, אלא נתקל בו מחמת מרוצתו. הגנרל התפייס על אתרו והניח אותו לנפשו.

ובאותה עת, בגבול המדינה, עמד לו חייל זוטר ובדק את המבקשים להכנס לשערי המדינה לראות אם יש להם את כל הניירות הדרושים. לפתע הגיע איש אחד, ונכנס את שערי המדינה מבלי להראות שום נייר. החייל צעק לעברו וביקש שיחזור, אך הלה התעלם והמשיך בדרך. החייל צעק שוב לעברו, ושוב התעלם האיש מצעקתו. משחזר הדבר בשלישית, הוציא החייל את נשקו וירה בו למוות.

נשאלת השאלה: מה החילוק בין זה

²⁰ כן מוטו משמיה דחד מצדיקיא, שהס"מ עובר קשה שאנשים פשוטים יצטרפו לעדת החסידים, כי על ידי כן

שנפטר מלומר ברייתא דרבי ישמעאל, אולם כשהגיע מוצאי שבת לאחר הברלה והתחיל לומר "ויתן לך", רגז לבו בראותו את רבי ישמעאל שוכן שם ליד רבי יוחנן. חזר בריצה אל כורך הספרים ואמר: מזמן היה לי בלבי כנגד רבי יוחנן שבגללו אורך לי אמירת "ויתן לך" זמן רב כל-כך ואיני מתפנה לחלוב את פרותי אשר ממתנות לכך במשך כל השבת, ועכשיו הוא עוד הביא עמו גם את רבי ישמעאל! החלטתי שתוציא את שניהם מכאן, גם את רבי יוחנן וגם את רבי ישמעאל.

אמר ה'אריה דבי עילאי' לאותו חסיד: מזמן היה לי בלבי כנגדך, ועכשיו עוד הלכת והבאת עמך חבר נוסף?! יכולים אתם שניכם לשוב על עקבותיכם.

חמין במוצאי שבת מלוגמא

ה'אריה דבי עילאי' אמר על מאמר הגמרא (שבת קיט, ב) "חמין במוצאי שבת מלוגמא" – **חמין במוצאי שבת רפואה הוא שלא לבוא לידי עצבות**, והרי זה מרומז בפסוק "הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם", **מחבש** נטריקון ח'מין ב'מוצאי ש'בת מ'לוגמא, רפואה הוא לעצבותם, שלא לבוא לידי עצבות.

פעם היה לו חסיד אחד אשר אף הוא עצמו לא היה טלית שכולה תכלת, ובאחד הימים עוד הביא עמו חבר כמותו ואף אמר לרבי בשמחה: יראה הרבי כי הבאתי לו עוד חסיד להסתופף בצלו.

נשא ה'אריה דבי עילאי' את משלו ואמר: פעם היה איש כפרי שלא ידע כלום, אבל היה ירא שמים גדול. היה לו סידור גדול ונהג להתפלל בו לפי הסדר מבלי לדלג על שום פזמון או תחינה.

פעם הגיע האיש אל כורך הספרים וביקש ממנו שיוציא מסידורו את הברייתא של רבי ישמעאל "בשלוש עשרה מידות התורה נדרשת". ונימוקו עמו שקשה לו מאוד לומר שם את כל התיבות "מכלל ופרט ומפרט וכלל, כלל ופרט וכלל", זה מבלבל אותו וכמעט שהוא שובר שם את שיניו.

פתח כורך הספרים את כריכת הסידור, הוציא את הדף שכתוב בו ברייתא דרבי ישמעאל, והכניס אותו בסוף הסידור ליד "אמר רבי יוחנן בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו" שאומרים במוצאי שבת...

כל ימות השבוע נהנה הכפרי ממה

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

זיכוי הרבים!!

ווילט איהר מנדב זיין

**אדער פארשפרייטן דעם חשוב'ן
קונטרס אין אייערע בית המדרש,**

רופט:

347-351-2400

אדער שיקט אן אימייל:

info@lomdoschasidus.com